6265

La llàntia del Odi

per GABRIELE D'ANNUNZIO

TRADUCCIÓ DE «LA FIACCOLA SOTTO IL MOGGIO» PER SALVADOR VILAREGUT.

11

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/lallantiadelodit00dann

La llántia del odi

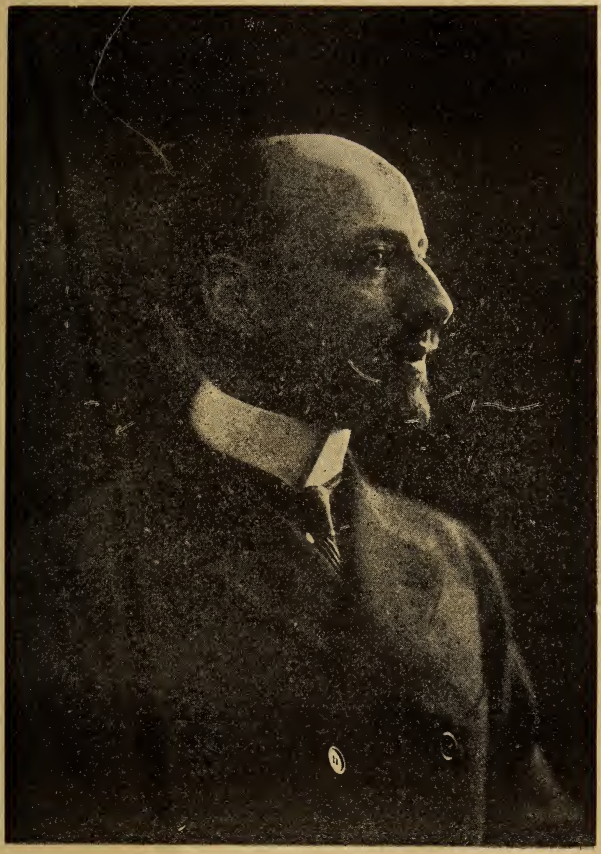

Gabriele d'Annunzio

Gabriele d'Annunzio

La llàntia del odi

Tragedia en quatre actes

TRADUCCIÓ DE «LA FIACCOLA SOTTO IL MOGGIO» PER SALVADOR VILAREGUT.

BARTOMEU BAXARIAS · EDITOR
Passatge de Mercader, 10, interior.
BARCELONA. — 1908.

PERSONATGES

Don Tibalt del Sangro.	55 anys.
En Gabriel, son fill.	17 »
La Regina, sa filla	23 »
Donya Aldegrina, sa mare.	85 »
Don Bertran Acclozamora, son germanastre.	40 »
La Virginia Fura, sa segona muller . .	28 »
El Serpaire, pare de la Virginia . . .	60 »
La Anabel-la, vella serventa del casal. .	65 »
La Teodata, » » » » .	68 »

La acció se suposa en la casa pairal dels Sangros, enclavada en les montanyes d'Anversa, aprop de les gorges del Sagitari, la vigilia de Pasqua Granada, en temps del Rey Borbó Ferrán I.

Decoració per tots quatre actes

Apareix una pessa, a peu pla, molt gran, en el antich casal pairal dels Barons del Sangro, construit en el dors desigual de la montanya. A la robustesa de la primitiva construcció normanda, totes les edats hi han sobreposat el seu testimoni de pedra y de mahó, desde el regnat dels Angioini, fins al regnat dels Borbons.

Un fris, adornat de preuhades esculptures, corre sota les voltes del sostre y al demunt de profondes arcades, de les quals, n'hi ha algunes d'obertes, altres d'aparedades y altres sostingudes per puntals de fusta. Les tres arcades del fons, s'obren, la del mitg, cap al gran jardí, per un gran cancell de ferre forjat, a través del que's veuhen resplandir, contrastant ab l'ombra de la gran cambra, els revellits xipresos, les velles estatues de marbre, que el temps ha broncejat, els simétrichs caminals de boig retallat y els brolladors d'aigues mortes. La arcada de la esquerra dona a una mena de vestibol, en el que s' obra la porta de la capella pairal, demunt de la qual hi há un rosetó de vidres de colors, que brilla ab la resplandor de les llánties votives que, a dintre, cremen silenciosament. La arcada de la dreta, dona a una ample escala fosca que mena als pisos alts. A

la esquerra, en una arcada de les aparedades, s'hi obra una porta. Vora les parets, grans armaris plens de papers, de feixos d'escriptures y de rotllos de pergamí, que omplen també una gran táula de fusta, primorosament cisellada y vàris escambells. Al entorn de la taula, dos grans sillons. Bústes de marbre reposen en grans carteles y grans canalobres, de ferre forjat, surten d'entremitg de les arcades, com en els temples. En un recó, una cadira portant, primorosament pintada, y algúns fragments de baixos relléus antichs de marbre. Al mitg de la escena, una font, gentilment trevallada, també de marbre, alsa la seva petxina buida, dominada per una estatueta de dona. Tot es vell, consumit, plé d'esquerdes, quasi corromput, cobert de pols, condempnat á desaparéixer.

PRIMER ACTE

ESCENA PRIMERA

DONYA ALDEGRINA, *está asseguda vora la taula, consultant llibres y pergamins del arxiu.* TEODATA, *fila.* ANABEL-LA, *và rodant la filosa. El sol del mitg dia entra per la porta del fons. Al lluny se senten com canonades fondes.*

DONYA ALDEGRINA

Parant la orella, deixa de llegir y ab sobressalt diu:

Anabel-la, Anabel-la,
que no ho sents com tremolen les parets?...
que son aquets sorolls?
Sembla que la casa caigui!

ANABEL-LA

Es en Probo de Gonnari,
que cala foch a la mina
y trenca pedra a cops de barrinada,
al cim de Puig-Ventós de les Tres Fites

DONYA ALDEGRINA

Fins a sos fonaments fa trontollar la casa!..
Teodata, que no la veus aquella esquerda
com và allargantse, aprop de la capella?...
Cal posarhi cadenes; no vam dirho
que fós fet tot seguit?... No sé que pensa
Mestre Domenech de la Bona Via,
que no s'acosta may!... Jo crech qu'espera
que morím soterrats sota les runes!...

TEODATA

Trevalla en la porxada, oh Senyoría!...
ab vint manobres; y us dich que bona feyna
fan tots plegats!... Trevallen nit y dia
posant puntals y contraforts y barres,
perque tot aquell tros se'n 'nava a terra!...

ANABEL-LA

Bé cau prou tot; que fà pena de veureho!
Aquest matí ha rodolat del ninxo

la regina Joana; y son espós de pedra
el rey Robert, aprop d'ella fá tintines.

TEODATA

Y l'àliga que hi há sobre'l sepulcre
del sant bisbe Roger, jau feta á trossos.

ANABEL-LA

També la font xamosa de Joyeta
s'es enmudit per sempre, corsecada.
El rovell l'omple tota y'ls brochs callen.

S'alsa. Va a obrir el dísch de pedra que hi ha en el paviment sota de la font, provant de donar l'aigua.

Ja's pot girar la clau, l'aigua no passa.

Tanca el disch. Contempla la font.

De tant en tant un broch, una goteta
deixa caurer només. Vès quína llàstima!...
Ens feya, la font, tant dolsa companyia!...

TEODATA

També perilla'l sostre de la cambra
de la comtesa Loretella;
y'ls miralls que la guarnien

s'han trencat tots; aquells miralls que dèyeu
que a dins s'hi veyen persones que visqueren
trescents anys endarrera—calmat, oh filosa!...
mira que el fil es prim y pot trencarse!...—

ANABEL-LA

A dins d'aquells miralls s'hi veya el rostre
de la comtesa; y l'alè que'ls entelava
era'l d'ella mateixa què vivía
a dintre dels miralls com encantada.

TEODATA

Un tros de sostre s'ha esfondrat. La pluja
ha enxopat les catifes, mitg podrintles,
y les aurenetes, com mestresses, volen.

DONYA ALDEGRINA

Ahont dèu ser la Regina?
Es la vigilia de Pasqua Granada
avuy.

ANABEL-LA

Avuy fá l'any.

TEODATA

Cap al vespre

ANABEL-LA

No ha volgut que fos cantada,
aquest matí, la missa de requiem;
donchs vol que sia dita passat Pasqua.
Qui ho sap perqué!...

DONYA ALDEGRINA

Ahont dèu esser la Regina?

ANABEL-LA

Al jardí, cercant flors per la garlanda.

TEODATA

No fará pas garlanda de roselles;
sa vermelló's marceix molt més depressa
que pas la sanch vessada ab traidoria.
El teu jardí s'es tornat bosch, oh Senyoría! ..
Es trist com aquells camps que ningú hi
[sembra.
Fins els brillants pagons l'abandonaren.

DONYA ALDEGRINA

Ahont será la Regina y'l cor d'ella?

ANABEL-LA

Va per la casa, va per les cent cambres

com ahir, com demà, caminant sempre,
ab el seu pobre cor que tant li pesa.
Tant li pesa que vá tota encorvada.
Y no's cansa pas may; y la pau dolsa
no sab lo qu'es y va de porta en porta.
Obra un portell y'l tanca desseguida,
després qu'ella ha passat; y n'obra un'altre.
S'enfila escala amunt, tot seguit baixa,
vá pels llarchs passadisos com un'ombra
perseguida pel vent, que en ells regolfa;
s'aboca als finestrals y ab pas de fada
atravessa els grans patis solitaris
y torna a pujà y baixà y pau no trova;
y cerca, cerca, sense que una treva
tinga'l seu gran neguit que l'aclapara!...
Qui't feu tan gran, oh casa! y qui va darte
tantes portes y cambres, perque siguen
alberch només de mals y de desgracies?

Se senten veus de cansanci dels manobres. La cadencia que acompanya l'esfors.

TEODATA

¡Com criden els manobres!

DONYA ALDEGRINA

Anabel-la, Anabel-la,
no sents un soroll fondo?
Vés si es que s'ha enrunat un tros de casa.
Apa, cuita que pot ser. Corre a mirarho!

ANABEL-LA

No us espantèu, Senyoría, el riu que udola
es lo que vos sentiu, el nostre Sagitari,
que ve plè, y en la gorja, al estimbarse,
rondina com un brau. Les veus ja's fonen
en els pichs enasprats de la Ferrata.

Mentres Anabel-la parla, l'ombra d'un home apareix al cancell del fondo, y desapareix tot seguit.

TEODATA

L'home, l'home!... L'he vist ben bé
derrera del cancell que'ns espiava!...

DONYA ALDEGRINA

Quin home?... De qui parles?...

TEODATA

D'aquell home
que s'estava al aguait, fòra la porta.
S'ha allunyat quan ha vist que'ns el miràvem!
Ha passat per la muralla enderrocada
del cap d'avall del jardí. N'estich segura.
Prop de la font de Ginebra. No t'ho sembla
Anabel-la?

DONYA ALDEGRINA

Pro de quin home parles?

TEODATA

Desde ahir vespre, ronda la casa un home.
Es un serpaire. Saquets de pell de cabra
dù penjats a la esquena, ab serps a dintre.
Porta un floviol de boix per encisarles;
y aquí al bras, una marca de presiri
feta ab ferro vermell. Oh Senyoría!
no vau sentir ahir vespre la tonada
del seu floviol, dessota les finestres?...

ANABEL-LA

Si que'l vaig veure: tot seguit va ajeures
dessota dels llorers y và amagarse
al trobarse sorprès.

DONYA ALDEGRINA

Y per què ronda?...
Té fam potser y un tros de pà pidola?...
Vol fer ballar les serps al devant nostre?
Digueuho a n'en Gabriel, potser li agradi
[vèureho.

TEODATA

Per res d'això ha vingut, oh Senyoría!...

Ell bé prou que ha parlat. Demana la donota.

DONYA ALDEGRINA

La Virginia?...

TEODATA

Vé del Fuxí, dels boscos
de mes enllà del Mars.

DONYA ALDEGRINA

Y bè?

TEODATA

Que es parent d'ella
jura y perjura. Jo crech que es el seu pare.
Y a fè de Deu s'hi assembla. Sos ulls foscos
igual brill de serpent tenen que'ls d'ella.

DONYA ALDEGRINA

Oh... bogèria del fill meu!...

Ab ira y dolor.

ANABEL-LA

Que haurà anat al fons.

Oh!... Senyoría!...

Don Tibalt es al jardí ab son germanastre.
Y Don Bertrán sembla enutjat. Sentiu com [criden?
Y semblen disputar. Ja hi deu haver baralla.

ESCENA SEGONA

Les mateixes. REGINA, *entra venint de les ombres de la escala del fons, depressa, com si perseguís a n'algù. Vé vestida de dol. Està pàlida, anhelant, ab els ulls molt oberts, com una alucinada. Al mitg de la escena, se detura, vacila. Te la veu bon xich velada.*

REGINA

Avia, ets aqui? Ets tu?...

DONYA ALDEGRINA

Regina!

REGINA

Y vosaltres també, Anabel-la, Teodata?...

DONYA ALDEGRINA

Que tens?... Perque anaves tant depressa?...

ANABEL-LA

Per què tremoles?

TEODATA

Qui t'ha espantat, Regina?

REGINA

Avia, que no l'has vista?... Cuita!... Digues!

DONYA ALDEGRINA

Qui, cor meu, qui?

REGINA

Si al devant meu fugía!...
No ha passat per aqui?

DONYA ALDEGRINA

Però qui?

ANABEL-LA

Ab veu baixa.

No li preguntis;
be massa ho sabs de qui parla, oh Senyoría!...
Sos ulls fora del cap ben clar que ho diuen.

REGINA

Dominantse de sobte, com si la visió li fugís.

Soch boja. Això es lo que has dit, oy Anabel·la?
Als ulls porto la bogeria. Me la ha encomanada
la pobre tia Joana, que en les cambres
mes altes del casal està reclosa,
cridant, com en presó, sens que ningù la senti.
Encara falta un dia, un no més, y aleshores...
Avia, demà s'escau Pasqua Granada.
Aquesta nit es la festa
de las llengues de foch.
Si l'Esperit Sant també vol inspirarme,
jo que sempre he callat, parlaré; ho juro!

S'assèu prop de la font.

DONYA ALDEGRINA

No't donguis tant neguit. Vas devorante
l'ànima, com fera famolenca. Ets molt jove.
Has de pensar ab una vida tota nova;
ab un niu amorós en el que un dia
la cansó de ta vida has de cantarhi
ab ta boca frescal y en dolsa companyía.

REGINA

Oh!... Què dius, ara, tu avia?... Les paraules
més crudels!... L'horror demunt dels llavis

més estimats!... Allà hont sabs que pateixo
tu't complaus, fera, atormentant la llaga!...
Grogors mortals no porto jo en mon rostre?...
Marques de mort y passió infamantes!...
No estich tarada de la carn que va engen-
[drarme?
Y tota sangno y cremo, y medecina
no he trobat pas en el meu llarch silenci.
Avuy fa l'any que ma pobreta mare
ofegada morí dins l'arquimesa.
Ab insidia espantosa hi fou portada;
presa fou de l'enginy d'aquella féra;
y en el parany de mort se va acabar sa vida
Per fi ha arrivat el día. Els meus duptes
se van tornant veritats. Avuy jo parlo.

S'alsa ab gran agitació.

DONYA ALDELRINA

Amanyagantla.

Oh!... Regina, cor meu, ma gran tendresa
y espina del meu cor!... Regina meva!...
Per aquets cabells blanchs jo t'ho demano!...
No'm sobresaltis d'aquest modo. Cáìmat.
Tota tu cremes y tremoles y't reblinques
com un arbre agitat per vent de febre!...
No sembles la mateixa. El teu bell rostre
pren tot de sobte una expressió que glassa

y la teva veu tan pura y tan sonora,
esdevé tot de cop ronca y perversa.
Y ta gracia gentil y primerenca,
com la de tendre flor que tot just s'obra
s'esvaheix, y la Regina no sembla ella.
Ja no ho ets, no, aquella hermosa nena,
que apoyava en ma falda ses galtones
y embadalida s'escoltava'ls qüentos
que de reys y gegants jo li contava.

REGINA

Perdonam, avia! Oy que t'he fet pena?...
No'n fassis cas. No sé, pro devegades
sembla que'l cap se me'n va.. Mes tot s'esborra.
Allà dins hi ha les ombres adormides
en silenci de mort, ningù te de mirarles!...
Tot passa, tot se'n va. Els dies corren,
tots iguals y pesats y's viu, oy avia?

Ab amargura.

DONYA ALDEGRINA

Oh, Regina, encare'm fas més pena
parlant aixís! No ploras pro a mi'm sembla
que cada paraula teva a mi m'arriva
havent atravessat un mar de llàgrimes.
Seu. Aquí, a vora meu.

REGINA

Apa, ja estich tranquila.
Seuré com en altres temps, apoiaré mes galtes
sobre ta falda y seré bona minyona
y cusiré, tot mirant per la finestra,
com les alegres aurenetes volen.
Y quan vinga'l meu pare, ma rebuda
serà joyosa y plena de carinyo.
Y quan vinga la dona del meu pare
li fara acatament com a mestressa!
Ja ho veus, oh avia! com les coses tomben;
are'm toca servir, y la que abans fregava
les llosanes de totes nostres cambres,
ab el bras nu y ab la faldilla curta;
l'escarràs afrentós, la dona impura,
ocupa avuy el primer lloch a casa!...

DONYA ALDEGRINA

El teu cap tant lleuger, pesa com bronze!

REGINA

Y per qué pesa, per què? Dígamho, avia!...
Com es que mil pensaments plegats no pesen
lo que pesa un de sol, quan es ben sol,
[oh avia?...
Lo que m'estranya es que jo pugui viure
ab pès tant espantós dintre ma pensa!...
Y ja ho veus, vaig vivint. Els dies passen.

Tot com si res hagués succehit; clos en sa
[cambra
encar al llit es mon germà, malaltís sempre
y esporuguit, com tement desgracies.
Pro viu, contant els xiscles y les passes
de la tia Joana que nodreix sa bogería
tancada com una fera dins sa gavia!...

DONYA ALDEGRINA

Estás desesperada, filla meva!...
cremada fins les arrels de la teva ànima.
Tots els afronts, miseries y agoníes
clamen en tes paraules. La veu sembles
de la nostre ruina irreparable!
Qui't podrà consolar? ¿Qui tes parpelles
resseques podría un'altre volta
lograr que s'humitegin ab les llágrimes?, .
qui al mon podrà, per tu, fé alguna cosa?...
oh, solitaria meva!...

REGINA

Jo mateixa.
Ho faré. Vuy alsarme. Fins al vespre
haig de restar en peu. Bésam oh!.. avia!...
quan sia nit jo vuy que un'altre volta
'm tornis a besar. No'm manca pas coratge.
Aquesta nit els manobres que apuntalen
nostre casa pairal, perque no caigui,
treballen a la llum de les antorxes!...

Vetllaràn tota la nit perque hi ha feyna
que s'ha de fer depressa. Jo, per ma banda,
tinch allà dalt una llàntia molt antiga,
que a la espona del llit fa un any que crema:
es la llàntia del odi, la del Rey de Morería;
la que sols crema en dies de venjansa;
la que com reliquia mos passats guardaren;
la que fà temps creyam tots haver perduda;
y jo vareig trovar prop la tomba de la mare!...
Jo vuy portar aquesta nit la llàntia
per fer claror als pobres que treballen
al entorn de les ruines. Y si s'ensorra
d'un cop per sempre la casa dels meus avis,
aterrantnos a tots, hi haurà una flama,
que malgrat totes les antorxes apagades,
brillarà ab mes esclat, la de ma llàntia.
Y sols s'apagarà, si entre les víctimes
hi ha un cadavre, no mort per cop de pedra,
si no per màns venjatives. T'ho prometo!...

Dona uns quans passos.

DONYA ALDEGRINA

Ahont vas, Regina?...

REGINA

A fer una prometensa.

Se'n và per la porta de la capella.

DONYA ALDEGRINA

Anabel-la, segueixla No la deixéu sola.
Me fa por la Regina!...

ANABEL-LA

Jo no goso,
Senyoría, a seguirla... Sempre sola
vol estar quan se'n baixa a la capella,
a pregar prop la tomba de sa mare...
Pro la vigilarè desde la porta.

Hi và.

DONYA ALDEGRINA

No la deixéu, no. Ves, mira, Teodata,
si encare son al jardí mon fill y l'altre.

TEODATA

Mirant pel cancell

Han arrivat al cap d'amunt, s'aturen,
y tornen cap aqui. Encare criden.

DONYA ALDEGRINA

Que no s'ha llevat en Gabriel?... Quin
hora deu ser are?

TEODATA

Deuhen ser les quatre...

DONYA ALDEGRINA

Hauries d'anà a dalt, per en Gabriel.
Si dorm, deixal dormir, no me'l despertis.
Are, sino dormis, veyas si vol llevarse
y tu mateixa li dones la medicina.

TEODATA

La Regina no ho vol, oh Senyoría!...
que en Gabriel prengui les medecines
si ella mateixa no les hi prepara.

DONYA ALDEGRINA

Y perque?

TEODATA

No ho sé pas. Deu tenir la seva idea.

DONYA ALDEGRINA

Jo hi pujaré jo mateixa desseguida.
Anabel-la... Anabel-la!...

S'alsa y se'n và per la porta de la capella, ab Anabel-la, a qui troba a la porta. Teodata se'n

và per la escala, sospirant al punt que D. Tibalt y D. Bertràn compareixen derrera del cancell. Aquest s'obra.

ESCENA TERCERA

DON TIBALT *y* DON BERTRAN, *discutint acalorats.*

BERTRAN

Es a dir que t'hi negas?... Es en và l'insistir?...

TIBALT

Si no tinch cap diner!... Com ho vols ferho?...
Si ja no sé que dir. Mira, aquest vespre
haig de pagà'l jornal a n'els manobres.
Lo primé es lo primé. O sino, pensa
que si Mestre Domenech de la Bona Via,
hèu esment que faig l'orni per pagarlo,
treurà tots els puntals, y tot en orris
se'n 'nirà per may més!... No te'n fas carrech?

BERTRAN

Això es mentida.

TIBALT

Com s'entén mentida?...

Senyalant la taula plena de pergamins y papers.

Mira la mare si se'n don de feyna!...
Tot l'arxiu nostre repassa y escorcolla,
cremantse'ls ulls, en mitg de tanta lletra! ..
Ah!... si's trovés la escriptura maleida
del antich vincle fideicomisari
en el plet que tenim ab els Frontauras!...

BERTRAN

No divaguém. Per la darrera volta
t'ho demano: 'm vols dar aquella miseria?

TIBALT

Pro no't dich que no puch!...

BERTRAN

Ja que menteixes
te contesto. No vas cobra ahir vespre
cent vint ducats que't va donà en Crescenci,
a compte del blat que pel Juny has d'entre-
[garli?

TIBALT

No que no'ls vaig cobrar.

BERTRAN

Es dir que ho negues?...
Ja t'has tornat ben fals. Tota negrosa
va esdevenint ta sanch y esgroguehida
tens ja la pell del rostre, com bufeta
tota resseca y plena de llar ranci.

TIBALT

No manca més que del meu mal te mofis!...
Lo cobrat es del camp de Malavia,
propietat del meu fill, donchs li pertoca
com hereu de sa mare.

BERTRAN

Y els fruits?

TIBALT

Tocarlos
o no puch pas.

BERTRAN

Aquesta si que es bona!
Tu que passas per tot, are ab escrùpols

me surts!... Fas com el corch que rosegava
la fusta del Sant Crist y li dolía
rosegar també els claus!... Rassa del Sangro!...
Ja fas honor als teus!... Rassa d'hipòcrites!...

TIBALT

Ja es un gosar el teu!... Quí es que'm xucla
y'm deixa sense sanch fa més d'una vintena
d'anys, sino tu, tu!...

BERTRAN

Tot m'ho prengueres!...
Y ab l'usura, de lo meu, tu t'has fet amo.

TIBALT

Quins eren els bens dels Aclozamoras?...

BERTRAN

Ja và comensà a robarnos el teu pare.

TIBALT

Que es lo que us và robar?... Tant sols miseria
era tot lo dels teus. Erms, pasturatjes...

BERTRAN

Terres de gran valúa, grans hisendes!...

TIBALT

Del temps del rey Alfons, are tu parles,
quan els Aragonesos governaven Nàpols.
Si morts de fam us va acullir el pare
a tu y a ta muller y encare crides?

BERTRAN

Com un favor m'estampes per la cara
aquell fet del teu pare, quan cumplia
ab tal aculliment obligació sagrada.
Restitució'm devia sent jo un home
de tot lo que sent un noy robat m'havía.
La tutela sols fou un lladrocini,
amparat per la lley, Y are, tu, parles
d'aquella que fou viuda dugues voltes...

TIBALT

Ta boca de mastí, tant sols d'infamies,
escumeja a tot hora, y fins a la carn viva,
clavas els teus uyals, humits de ràbia,
si el mós de pà no't donen.

BERTRAN

No l'atíis,
donchs al mastí, si't fa por sa mossegada!...

TIBALT

Que vols de mí?... Vols tu que te m'entregui

lligat de peus y mans?... Potsé'm reserves
la sort de la Joana qu'està en vida
ja enterrada entre'ls murs?... Y després córrer
acompanyat de borts y de bagasses,
de disbauxa en disbauxa, tot menjante
les desferres del nostre patrimoni?...
Si es això, dígaho clar, mes cal que posis
a la víctima morrió perque no cridi,
donchs te forses encare per tornarshi!

BERTRAN

Miram bé, fit a fit, tu que de víctimes
goses parlar!... Jo bé sé que n'hi ha una
que en els fons dels teus ulls està estampada! ..
Oh!... viudo de la pobre y santa Mònica
esdevingut marit de la donota!...

TIBALT

Oh!... no m'he tornat groch y no tremolo
encar que ab ulls de jutge tu m'esguardis.

Riu sardònicament y emocionat.

Vols dir que dins mos ulls la porto fixa?...

BERTRAN

Tens la pell prou groixuda per tenyirse
ab la rojor de la sanch, mes ben endintre

prou deu ballà el teu cor y ta conciencia
ab el remordiment; terrible contradansa!

TIBALT

Si, es qu'estich malalt. Veus com tremolo?....
Are si que tremolo!

Tremolant nirviosament.

BERTRAN

Ets un home acabat!...

TIBALT

Ab mofa.

Oh! senyor Jutje,
que podeu fer de bò, si us manquen proves?

BERTRAN

No riguis pas aixis perque t'esclafo!...

TIBALT

Mala feyna farà si a cops d'escombra
el seu remordiment l'assesí allunya!....

BERTRAN

Ja pots riure, covart, mes la por fera,

en el blanch de tos ulls fréstega brilla.
Ves ab compte, que els esquitxos de tes befes
no't caiguin al demunt y no t'enllotin.

TIBALT

No't pensis, ja'm fas por; quan ets a casa
evito les foscors y'ls passadissos
estrets.

BERTRAN

Fas molt ben fet, perque el meu odi
es tan gran envers tu, que jo t'odio
de cada gota de ma sanch en contra
de cada gota de la teva!... T'e'n fas carrech?...
Me poses furiós tant sols mirante!...
El teu alè no fa mes que enmatzinarme
l'aire que jo respiro. Dins del ventre
de la mare, tu ja mon lloch vas pendre.
Ta presencia es per mi constant ofesa!...
Compàrat sols ab mi, fill de sanch jove,
mes bort y desgraciat, tu, fill llegitim,
fruit desnarit de sanch ja revellida!...

TIBALT

Aclaparat.

Si tens rahó, ja no soch res, ja'm dono.
Tinch el cor ben malalt. Sé que'ls meus dies

estàn ja ben contats. Un peu en el sepulcre
quasi ja tinch. Pren el meu cor, arréncal;
y com un fruit podrit, ja pots llensarlo
en el femer perque els galls, quan hi bequegin,
hi fassin una gran festa, tot menjantsel!...

Pausa. Queda quasi afònich. Fa un esfors y diu:

Ja te els darè per xò, Bertràn acostat,
els cinquanta ducats que'm demanares...
Com que m'haig de morir...

BERTRAN

Acostantseli.

Es que pateixes?...
El cor fa de les seves?... Mes paraules
han provocat potser aquesta crisis?...
Perdònam!... No vuy res per violencia!...
Pro tu ja sabs com me domina el geni.

TIBALT

Ja te els daré els diners. Has d'esperarte,
perque no'ls tinch aqui. Pera cercarlos
hauràs de veni ab mí...

BERTRAN

Ahont?

TIBALT

Ab secret.

Allà hont els guardo...

BERTRAN

Ahont es l'amagatall?...

TIBALT

Ah!... si plena de confiansa
jo pogués tenir ab tu com a un germà!...

BERTRAN

Que per ventura
no ho soch el teu germà?

TIBALT

Has dit que m'odiaves
ab cada gota de sanch, contra la meva!...

BERTRAN

Quan l'ira'm cega, no peso mes paraules.

TIBALT

Ja no m'odies, donchs? Puch confiarte?...

BERTRAN

Parla!

TIBALT

Donchs el tresor...

BERTRAN

Ahont es?...

TIBALT

Be prou que corre
entre la gent d'Anversa y valls del Sagitari;
y fins entre els pastors de la Terrata,
la llegenda del tresor de casa nostre!

BERTRAN

Be ho se prou, prò digues...

TIBALT

La casa magna
la dels Sangros, la que té cent cambres,
la del gran luxo y la pitansa magre,
guarda un tresor aparedat; y l'amo,
o més ben dit l'hereu, sab ahont se troba.

BERTRAN

Parla per Jesucrit!...

TIBALT

Un xich de calma.

BERTRAN

No'm fassis tornar boig!...

TIBALT

Vina aqui, escolta.
El meu fill Gabriel, malaltís sempre,
no viurà pas, pobret!... Si's mort s'acaba
per sempre més, el nom antich dels Sangros!
Oh!... si tu no fossis tant contrari nostre!...

BERTRAN

Que?... Que vols dir?

TIBALT

Qui sab si tu seríes
l'hereu!...

BERTRAN

Que parles are de contraris?
Ja sabs que les paraules el vent se les emporta;

fins les que fan més mal. Pensa que un día
la mare'ns va portà a tots dos en ses entranyes.
Oblidaho tot, soch ton germà; encaixa!

Li allarga la mà.

TIBALT

Deixant de simular, esclata en una rialla de mofa.

Té, aqui tens un ducat!... Jo no la pago
pas mes cara la teva amistat prompte
y el teu amor sobtat, tant germanívol!...
Per un ducat te'l compro!

BERTRAN

Miserable!

TIBALT

Prenlo, benehit! Ay Deu! Aquestes rialles
molt més que el digital jo crech que'm
[proven!...

BERTRAN

No't provaràn, perque vuy esclafarte
sota mos peus; y doblegar ta esquena
de joglar!... Are si que no t'escapes!...

L'agafa brutalment tirantlo a terra.

Mossegaràs la pols de tes petjades!

TIBALT

Deixem estar!. .. Butxí!...

BERTRAN

El coll a terra!...
Aclozamòra contre Sangro!...

TIBALT

Deixem!...
Assesí!. . No!...

BERTRAN

Mireulo com mossega!...
Fa com la dona quan se veu perduda!...

TIBALT

Aquí!... Socòrs!... Me maten! Prompte!
[Auxili!

ESCENA QUARTA

DONYA ALDEGRINA *entra corrent per la capella, seguida de* REGINA *y* ANABEL-LA. *Al veure a*

sa mare, BERTRAN *deixa a* TIBALT, *qui s'alsa separantse y quedant un a cada cantó d'escena.*

DONYA ALDEGRINA

Oh, fills meus!... Bertràn! Quina vergonya!
Que vos heu tornat bojos per ventura?...
Es que ma mort cerqueu?... Que sia prompte.
Trocegeu el meu pit!... Arroceguèume
pels cabells, que les penes emblanquiren
molt més que la vellesa. Apar un somni
que sien tots dos nascuts de mes entranyes!
La llet que va nodrirvos, convertida
are me la torneu en gotes verinoses!...
Oh! tu, Bertràn, responme, quina fúria
se revolca dins teu, que sempre en guerra,
estàs ab tots?.. Que tens?... Ja no més falta
que contre meu alsis la mà! Té, péguem!

BERTRAN

Oh!... Mare, calla. Ja ho sé que no m'estimes.
Ja sé que per tu no soch mes que un fantasma
de carn y ossos, que a tot hora mires,
com un recort del teu pecat de jove.
Fill d'un amor impur, sé que m'odies;
el teu remordiment jo soch, oh mare!...

DONYA ALDEGRINA

Desgraciat!... Fins afrontarme goses?...
No es pas el primer cop, que irat mosegues

el pit de la qua un jorn te dongué vida!...

BERTRAN

No mossego, jo, mare. Aixo aqui's guarda
pel fill llegitim que es el teu deliri.
Fas molt bé protegintlo, està tan pàlid
y sempre pantejant. Mes has de dirli
que sols fent llit podrà sa malaltía
trovar un bon remey, donchs fora llàstima
que un sant varó com ell haguès d'anàrsen
tant aviat a reposà en la cripta
de la capella pairal de casa Sangro
a fer companyia *in eternum* a sa esposa,
que, avuy fa l'any, que d'accident moría!

Tot això ho diu ab fonda ironía y marcantho molt. Regina se tapa la cara ab les mans. Tots queden horroritzats.

DONYA ALDEGRINA

Per Crist clavat en creu. Com es que goses
parlar aixís?... No veus que hi ha sa filla?
Tingues pietat de son dolor al menos!...

BERTRAN

Ja callo, mare!... T'ibalt, mira, allà terra
hi ha el ducat. Mostra la creu. Recull-lo.
Y que't fassi profit!... No'l necesito!

Ab el peu fa correr la moneda cap a son germanastre y va per sortir.

Adeu siau, mare!

DONYA ALDEGRINA

No te'n vagis
aixis, Bertran. T'ho prego. Ta mà allarga
al teu germà. Jo ho vuy!

BERTRAN

No val la pena.
Per un ducat no més?

Se'n va pel cancell.

DONYA ALDEGRINA

Seguintlo y sortint darrera d'ell.

Escolta, vina.
Per amor de Deu, Bertrán, que jo ho demano.

ESCENA QUINTA

TIBALT *queda assegut vora la taula, en la que apoya el cap, tot aclaparat y pantejant encare de la lluyta.* REGINA, *alsa el cap. se mira al*

pare y va cap a n'ell. Al lluny se senten els crits dels manobres.

REGINA

Vesten Anabel-la.

Pausa. Se mira a la serventa com s'allunya silenciosament, sortint per la porta de la escala. Després, acostantse al pare li diu ab veu tremolosa.

Soch jo, pare.
No hi ha ningù. Estém sols.

TIBALT

Alsantse y sense mirarla.

Regina!

Somriu.

REGINA

Oh!... Per què fas aquesta mitga rialla?...
Menos mal me faries si'm peguessis!...

TIBALT

Te faig mal si somrich, perque Regina?...
Aleshores caldrà que m'agenolli...

Ho fa.

Tu no'm faríes mal si are'm pegaves!...
Encare't benehiría, filla meva!...

REGINA

No, de genolls no ho vuy! Alsat!... T'ho
[prego!...

Pausa. Ell s'alsa.

Qui es que volia veuret coll a terra?...

TIBALT

Pietat, oh filla, si fores testimoni
de ma vergonya!...

REGINA

Que estàs groch!... Tremoles?

TIBALT

Es que pateixo molt.

REGINA

Escolta, pare.
Tu no tremoles pas per... allò!... Eh, digues?

TIBALT

Per què?... que vols dir... per allò?

REGINA

Oh! Pare! Pare!...
Tu no tens por veritat?

TIBALT

De quí?

Pausa.

REGINA

Li mossegares
la mà.

TIBALT

Regina!

REGINA

Fort?...

TIBALT

Perque ho demanes
si tos ulls ho han vist tot!... Filla!... Perdó-
[nem!...

REGINA

Tot ho he vist. Tot ho veig. Ja no tinch celles;

ni parpelles tampoch: jamay se'm tanquen
aquets ulls meus. Terriblement jo miro!...

TIBALT

No sembles la Regina! Hont la trobes
tal forsa per parlar? Que crits s'hi senten
en ta veu sorda!...

REGINA

Ja no te'n recordaves
del sò ferreny de ma gola ferida?...

TIBALT

Velada en el teu dol, sempre'm fugíes

REGINA

Ma veu te sembla nova?... Es que ferida
sense sanch, jo he dut silenciosa
per tot un any...

TIBALT

Regina!...

REGINA

Ja paraules
de tendresa no vuy. Abandonada

sols visch en el horror, sola, ben sola,
com en congesta sens fi y abím ben negre.
Pro mírem; alsa'ls ulls!... En mi no hi queda
ni joventut, ni dolsor. Ma primavera
ha passat en un any. M'he madurada,
no pas al sol, mes a la trista sombra
d'un sepulcre estimat. Mírem, oh pare!...
t'haig de fer moltes preguntes y duch pressa.

TIBALT

Ab un esfors d'angoixa, alsa'l cap y se la mira fixament. La cara de Regina inspira por, amenassa, odi, sed de venjansa.

Oh!... l'horror com llampega en el teu rostre!
Els ulls sense parpelles!... Es que m'odiès
tu també filla?... Què t'ha fet tant dura?...

REGINA

Te'n recordes?... Dintre de poques hores
vindrà aquella hora. Era cap al vespre.
La meva mare va sentir que la cridaven;
y la pobre va entrar dintre la cambra.
Era fosch. Al poch temps sortí aquella altre,
de la cambra mateixa, la serventa,
la donota repugnant, cridant com boja...
Y la víctima dintre, no's va moure
ja may més. La vàrem trobar morta!...

TIBALT

No, no parlis més!

REGINA

Inflexible.

Has d'escoltarme
y m'has de contestar quan jo't pregunti.
Avuy la teva esposa es aquell'altra.
Me l'has dada per madrastra y per mestressa.
La mare'm fou robada, però en cambi
tinch per mestressa la que aqui fregava
les llosanes a sòu, la forastera,
la intrusa vil!... Veritat?... Alsa al cap. Mírem.

TIBALT

No puch pas. Ja no puch. No tinch pas forses.

REGINA

Donchs has de contestarme, ab els ulls fixos
ben bé en els meus. mirantme cara a cara!...

TIBALT

Parla!... Què vols?... Ja't miro, digues.

REGINA

Sabs la veritat?...

TIBALT

Quina veritat?

REGINA

No'm fugis
oh, pare en aquet punt, tingues ben ferma
en tos ulls l'ànima, com jo hi tinch la meva.
Qui la va fer morir?... La veritat! Cuita.

TIBALT

Va ser la sort inícua... Una desgracia...

REGINA

No m'enganyis, oh pare!... T'ho suplico!...
Pàrlem en aquest punt, com parlaríes
si en greu perill de mort ara'm trobessis!...
No sabs res? No sospites? Aquella altra
que va sortir cridant... molt bé podria...

TIBALT

No, no!...

REGINA

Estàs tot groch!... Tremoles!

Oh! Deu meu, que es lo que penses filla?...
Pots creure del teu pare tal infamia?...
Jo t'hauría exposat dintre ma casa
'a tals horrors?... Y si jo hagués sigut còmplix
tu pots creure que'n tal jou lligat hauría
ta puresa ab la bestia criminosa
aprop de la mateixa sepultura?...

REGINA

En mitg d'un gran silenci
fou enterrada: y tots els rostres
eren frets com la pedra de la tomba,
la pedra erta que al demunt se posa
de lo buit y secret. Y el teu rostre...

TIBALT

El meu rostre, què...

REGINA

Semblava
que l'enquadrés un march fret de vergonya.
Quina pietat que'm vares fer, oh pare!...
Tas faccions ja'm semblaren deformades
per la falsa sonsería que mil voltes
t'he vist després portant. Es la carota
estrafeta y horrible que clavada
portes per mans de la donota y arrencarla

ja no pots, perque tota forsa't manca!...

TIBALT

Y si plorés, no la podría fondre?...

REGINA

Oh! No vuy ser crudel!... Pare, 'm fas llàstima.

TIBALT

Vols que me'n vagi?.., Que desapareixi?...

REGINA

Treula de casa!...

TIBALT

Tu no pots, no'm pots entendre

REGINA

Treula t'he dit!...

TIBALT

Ja me'n iré.

REGINA

Però que ets cego?

Que no ho veus que un parany també't
[prepara?
Mira que jo ho veig tot!

TIBALT

Tant sols el fàstich
anima tes paraules. Què veus, digues!...

REGINA

La baixesa per tot, la traidoría.
Tinch els ulls profanats. No puch tancarlos.

TIBALT

Cada paraula teva, el cor m'aferra
com unes estenalles. Parla, digues,
díguemho tot.

REGINA

Si tot t'ho diré, pare,
com si ja'm trobés ara en la agonía.
De totes aqueixes coses quc m'enlloten
jo vuy purificarme.

Pausa.

Treula. Perque l'home
que't volia posar el coll a terra...

Aquell a quí tu la mà li mossegares...
Oh!... Quin fàstich!...

Se tapa la cara ab les mans.

TIBALT

No, això, no, filla meva!
Còm ho sabs?... Què sabs tu?... Es que el teu
[odi
te fa veure fantasmes de vergonya!...

VEU DE VIRGINIA

Dintre.

Tibalt!... ¿Ahont ets? Tibalt!...

ESCENA SEXTA

Els mateixos y VIRGINIA *que entra per la porta de la escala.*

VIRGINIA

Que no'm contestes?...
Y érets aqui?... Què tens?... Sembles de
[pedra...

Que es veritat que ja hi ha hagut baralles
entre tu y en Bertràn?... Y que arrivàreu
a les mans?

S'adona de Regina.

Ah! T'estaves de conxorxa
aqui ab la teva mosca vironera?...

TIBALT

Ab ma filla Regina. Si... Parlàvem.
Hem de dirnos encara moltes coses...

VIRGINIA

Que jo no puch sentir, veritat?...

TIBALT

Acòstat, filla.
Vina ab mi cap a dalt.

VIRGINIA

No. Tu aquí't quedes.
Ella si li plau quan vulga pot anarsen.

TIBALT

No't vuy sentir cridar aixís Virginia.

No ets tu la que aquí la manes.

VIRGINIA

Quin miracle!
El pollet vol picar! Si que riurem. Més ara
jo soch la teva esposa, y la fillastra
m'ha de creure y seguir. Vesten Regina.
Haig de parlà ab el meu marit de coses
que tu no pots sentir.

REGINA

Combé que vagis,
—ara que tens les claus,—oh ma serventa!
cap a la cuina a fer bullir les olles.
Es el lloch que't pertoca. Aixís ta vista
no'ns molestarà més y t'arrogancia
no'ns ferirà ab ta fortor de vici.

VIRGINIA

Tibalt, que no la sents a la orgullosa?
Com es que no li ventes bofetada?...
Permets que aquesta mossa aixís m'insulti?
Ves ab compte, moscota, donchs tinch forsa
per esclafarte ab el peu.

TIBALT

Vesten, depressa.

No vuy que en aquest tò a ma filla parlis.
No ets ni digna de besar la terra
trepitjada per ella.

VIRGINIA

Prò que ets boig?... Que't penses
que encara ets l'amo aquí?... Ja me'n faig
[càrrech.
Aquesta mosca ara aquí't burxava
l'orella en contre meu, com sol fer sempre.
Prò les matzines se curen ab matzines.

REGINA

Ja ho sé, oh serventa, que hi ets molt entesa
en l'art de les matzines. En les terres
del Mars, d'ahont has vingut, hi ha moltes
[dònes
que les virtuts de les herbes molt bé saben.
Ahir vespre vaig veure a n'el teu pare
rondant per aquí aprop. Jo crech que't busca
y, al toch de son floviol, mentres encisa
les serps que porta ab ell, a n'a tu't crida.

VIRGINIA

Això es mentida, Tibalt, no te l'escoltis.
Qui t'ho ha dit tot això!... Beneiteríes!
Si es un home de Lluch que fent sa via
va deturarse per demanà almoina.

REGINA

No t'exaltis probant de desmentirme.
Ja ho veurem, oh serventa, si aquest'home
es el teu pare o no. Per aquí volta
y t'espía, prô això tant se me'ndona.
No parlàvem d'això ab el meu pare.

VIRGINIA

De què parlàveu donchs?...

REGINA

Díguem, oh serva!...
que avuy fa l'any.

VIRGINIA

Y bé, si y què? Com es que'm mires
aixís, ab aquets ulls?...

REGINA

Ja ho sabs tu perque't miro.

VIRGINIA

Y bé, si, aquí'm tens. Ja pots mirarme.
Que't penses que'm fas por?...

REGINA

Jo't dich que't miro.

VIRGINIA

Quína'n portes al pap?... Ala, desbota!...
No'm faràs baixà els ulls. Sé lo que diuen
els teus ulls insolents, quan miren fixo.
Diuen: «Ets tu! Ets tu! Ets tu!» Y no s'erren
perque es veritat que vaig ser jò la que...

TIBALT

Regina!...
No te l'escoltis pas. S'ha tornat boja,
boja de rabia; es bestia enfellonida.
Te la obsessió del odi. L'has ofesa
y diu mentides perque t'exasperis.
Vesten, Regina, creume.

VIRGINIA

No'n dich jo de mentides.
Es la pura veritat. Jo no tremolo.
Lo que vaig fer no ho nego com fan altres.
Avuy fa l'any. Jo vaig ser, jo!

REGINA

Oh, mare!
Mare meva! Anima santa! L'hora arriva.
Ajúdem desde'l cel!... Sabré mantindre

lo que he promès. Seré ben forta. Ajúdem!...

VIRGINIA

Què faràs?... Que'm pots fer si defensada
estich jo pel teu pare. Dos som ara,
dos vàrem ser.

TIBALT

Calla si pots!... Rabiosa!...
Vesten!... Au!... Lluny!... Ben lluny d'aques-
[ta casa.
Si encar goses parlar, haig d'engraparte
per tos cabells y arrossegarte fora
a cops de puny y rodolant per terra!

VIRGINIA

No tens forsa: els teus genolls se't flecten.
Fas tentines. Y, per més que'm diguis serva;
vàrem ser dos, ho entens, dos vàrem ésser.
Sàpigaho bé, perque si vols venjarte,
hauràs de comensar per ell, per el teu pare,
ta obra venjativa!...

BERTRAN

Agenollantse davant de Regina.

No la creguis!

Ha mentit! Ha mentit!... Està frenètica
d'odi, per tots! Oh!... filla!... Jo t'ho juro!...
Prô péguem, si vols. Me faràs bé. Trepítgem.

TELÓ RÁPIT

SEGON ACTE

ESCENA PRIMERA

Cau la tarda.

GABRIEL, *està assegut vora* DONYA ALDEGRINA. *La* TEODATA *y l'*ANABEL-LA *filen.*

DONYA ALDEGRINA

Apa Gabriel, surt un xich ab l'Anabel-la,
abans que es fassi fosch. Ves a donà una volta.
Aixís t'airejaràs.

GABRIEL

Si no'n tinch ganes.
Avia, estich tant cansat!...

DONYA ALDEGRINA

Si ara't lleves!...

GABRIEL

Mira, ja no fa sol. Crech que ha de ploure.
Que no les sents xisclà a les aurenetes?...

ANABEL-LA

Es un núvol de Maig.

GABRIEL

Trona.

ANABEL-LA

No trona.
Es el torrent que udola.

DONYA ALDEGRINA

Veslo a veure,
Gabriel, al Sagitari. Pots enfilarte
fins al planet. Fa d'allò mes escuma
y l'Arch de Sant Martí, entre ses aigues,
veuràs lluir. Es cosa molt bonica.

GABRIEL

Fesmhi dù ab la cadira portant; vols àvia?

DONYA ALDEGRINA

Que ets mandròs!... Que no ho sabs que està
[trencada
y que ja no serveix, la pobre?... Si es mes vella
que no pas jo! Quan se va casar la teva mare,
la pobre Mónica, que Deu la tingui en gloria,
jo vaig anarhi a dins a rèbrela,
fins a Boca Mitjana;
vuit criats me dúien
que cada quart se rellevaven;
y, aleshores, el brocatell de que es capitonada,
ja sa vermellor d'un jorn mostrava destenyida.

GABRIEL

Com la meva sanch, oh àvia!... Quina pena!...
Com es que sempre haig d'estar malalt?...

DONYA ALDEGRINA

Vaja, home,
perque ho dius ara això?.... Avuy fas bona cara.
Si ja estàs molt millor!...

GABRIEL

Però quina malaltia
es aquesta que tinch?...

DONYA ALDEGRINA

Es la creixensa.

Si ja tens diset anys!

GABRIEL

Tu per Nadal vas dirme:
—La primavera't curarà!...—Veus? ja s'acaba
y jo'm sembla que'm moro poch a poch!...
Per què no'm cures, àvia?... Y tu, Teodata,
tu que vas ser ma dida y ets tant forta,
com es que no fas res per mi? Tu, filant
[sempre,
y res més que filant la llana negre.
Dèus volguer teixí ab ella ma mortalla.

TEODATA

Oh, fill meu!... Que dius?... Si jo ma tasca
compleixo, barrejanthi prometenses,
perque't curis aviat... Y'l teu carinyo
es el que fa móure'ls meus dits y ma filosa!...

GABRIEL

Quin baf de pols y de florit fa aquesta taula,
ab tants pergamins y paperots, oy àvia?...
Y la font de la Joyeta, que no raja?...
Vetaqui lo que'm faltava y no sabia
què era sa vèu.

ANABEL-LA

Ja no hi ha aigua.

S'ha embossat el cano.

GABRIEL

Pobre Joyeta!...
S'ha quedat muda. Li han tret ses tres boque-
[tes,
sos tres jochs de riure y de plorar tot d'una.
Ens queden, per xò, les escriptures, àvia.
Aquella mica de vent que els fulls fa móure
es la voluntat dels morts. Y tots nosaltres
serem d'allò mes richs; y un día a Nàpols,
hi deixareu anar a n'en Gabriel del Sangro,
en cadira portant; y pagareu cent metges,
perque no'l deixin may fins que... M'ofego!

DONYA ALDEGRINA

No t'agitis aixís, home!... Mira com sues!...

GABRIEL

Vuy anar a ca la tía Constansa, a Capadocia.
Muntat a cavall de la mula, ben enflocada.
Que bé s'hi respira per aquells boscatges
de castanyers! Me'n portarè'ls meus gossos
y la meva escopeta. Y les fonts del Lliri,
d'aigua gelada, calmaràn ma febre;
aquelles fonts que a l'hora del mitg dia,
hi baixen les dones, tot portant les gerres

al cap. Y dormiré en aquella cambra
de ca la tia que es blanca, tota blanca,
en la que es dorm tant bé, prop de l'armari
y del canapé, que son fets d'una fusta
que no grinyola may; y una olor mes bona
fan de bogada!...
Vuy tornarhi!...

DONYA ALDEGRINA

Hi tornaràs quan vulguis.

GABRIEL

Avuy fa un any que hi era... y no sabia
que la mort...

DONYA ALDEGRINA

Quan vols marxar?... Demà?

GABRIEL

Vuy que tu, la Regina y la Teodata,
vingueu totes ab mi!...

Pausa.

Com es que no'm cridàreu
quan la mare tingué la verola negre?...

DONYA ALDEGRINA

No veus que se't podía encomanar?

GABRIEL

Qui m'ho havía
de dir, que jo al tornar la trovès morta!...

TEODATA

Ja ho va dir la senyora, prou tenía
ganes de véuret, Gabriel, però sempre deia:
—No, no, per caritat!... Si vé, l'agafa
aquet mal horroròs!... Feu que no torni!...—

GABRIEL

Ay, Teodata! Que no te'n recordes
de lo que, al venir el bon temps, deia la
[mare?...
—Pareu la taula avuy sota dels plàtans,
que soparem a la fresca.—Y l'aire de les serres
inflava tot sopant les estovalles;
y al voltant del llum, quina munió de pape-
[llones!
Y com que els pagons al galliner xisclaven
a cops d'atmetllons nosaltres ens hi féiem!...
Anemsen, Anabel-la.

DONYA ALDEGRINA

Que tens? Que t'agafa?...

GABRIEL

He sentit remors per allà, cap a la escala.
Es la donota que baixa.

DONYA ALDEGRINA

Si es la Regina!...
Míratela.

ESCENA SEGONA

Els mateixos y la REGINA, *que entra venint de la escala.*

GABRIEL

Corrent cap a sa germana.

Ets tu? D'ahont vens? Germana!
Fins ara t'has estat dintre ma cambra!

REGINA

Si.

GABRIEL

Que encara se sentia cridar?

DONYA ALDEGRINA

Regina;
en Gabriel vol tornar a Capadocia

GABRIEL

Tu també vindràs, oy?

REGINA

Si, maco.

GABRIEL

Demà.

REGINA

Primer cal que't reforsis, perque'l viatge
es un xiquet cansat.

GABRIEL

Ja té bon pas la mula.

REGINA

Ara els torrents porten massa aigua;
patirieu molt per passarlos.

GABRIEL

En ta cambra
jo vuy dormir aprop teu, desde aquest vespre,
sabs que m'ho tens promès?...

REGINA

Si, si, maco.

Agafantli el cap ab les mans, li besa.

GABRIEL

Quines mans tens mes fredes! Tingues compte
y no fassis com jo. No estiguis malalta.

REGINA

No. Es que ara mateix me las he rentades
ab aigua de neu.

GABRIEL

Als dits encara portes
les taques. No se te'n van?... Les has llensades
totes, oy?... per la finestra les potingues
y totes les aiguotes?... Que no ho sabs, tu,
[àvia?
La Regina no vol que prengui medecines.

REGINA

Eren massa amargantes!...

GABRIEL

Ay! si que ho eren!...

REGINA

Y com no feien res...

DONYA ALDEGRINA

Es de debó Regina?

REGINA

S'havien de llensar. Eren passades.

GABRIEL

Contra claror se les mirava, una per una;
sacsejava les ampolles y vessava gotes
en el clot de sa mà; les olorava
com un apotecari. Si l'haguéssiu vista!
La Regina sab de tot, es una sàvia!

REGINA

Es veritat; de tot sé.

GABRIEL

Y donchs per què no'm cures?
No'm deixis may.

REGINA

Li fa festes com una mare.

No, maco, may!

GABRIEL

Teodata;
veies si trobes el paravent de la Xina,
aquell tant vell, que es plé d'unes figures
xates, de cap pelat, ab grans bigotis.
Si'l trobes, entre'ls dos llits colòcal,
de la cambra morada, ho vols Regina?
Aixís abans d'adormirnos, una estona
passarem tot mirantnos aquells xinos!...
Quan erem petitets aixís ho fèiem!

ESCENA TERCERA

Entre DON TIBALT *per una porta lateral.* GABRIEL *al vèurel calla, posantse tot seriós. Les dones callen també. Un llarch y imposant silenci.*

TIBALT

Convuls y esma-perdut.

Com es que ningú parla... Quin silenci!...
Entra un'ombra potser?... Es que un espectre
ha entrat aqui de cop y tots de pedra
vos heu quedat?... No eres tu el que parlaves,
Gabriel?... T'has llevat ja? Y com te trobes?...

GABRIEL

Igual que sempre.

TIBALT

Aixís, donchs, la febre
no t'ha tornat avuy?...

GABRIEL

No es bona encara.
Ve cap al tart. No tinguis por que falti.

Tibalt s'acosta a Gabriel y va pera acariciarlo, però'l nen se n'aparta, acostantse a sa germana.

TIBALT

No pots sufrir que't toqui?...

DONYA ALDEGRINA

Està nirviós, inquiet, res el trasbalsa.

Déixal estar, Tibalt. Convé que surti
un xich a pendre l'aire. Apa, anèusen
T'u Anabel-la, acompànyal: mes abans que siga
fosch, torneu.

GABRIEL

Vina tu també, Regina.

REGINA

Ja t'aconseguiré. Haig d'arreglar la cambra,
ab la Teodata. Hi portaré els teus llibres
y tot lo teu...

GABRIEL

Si... si...

REGINA

Y aixís quan tornis
del teu passeig, ja tot apunt ho trobes.

GABRIEL

Si, si.

REGINA

Camina poch a poch. No't cànsis
Passeu per l'emparrat, per l'altre banda

hi ha massa pols. No'l deixis Anabel-la.
Vina Teodata.

TEODATA

Déixem pendre aquest fus.
Anem, quan vulguis.

Gabriel y Anabel-la hauràn sortit pel cancell, cap al jardí. Regina y Teodata se'n van per la porta de la escala.

ESCENA QUARTA

DONYA ALDEGRINA *y* DON TIBALT, *queden sols, l'un enfront de l'altre.*

TIBALT

Y tu, no te'n vas mare? Tu no fuges
de mi, com d'un leprós, com fan els altres?...
No clous ta boca per no respirar l'aire
enmatzinat només que ab ma presencia?

DONYA ALDEGRINA

Fill meu, no't queixis. Has passat per sobre
dels cors que t'estimaven...

TIBALT

Esperansa
no hi ha donchs, ni pietat?...

DONYA ALDEGRINA

Com que tu deixes
que un peu innoble vagi trepitjantlos!

TIBALT

Trepitjat també soch per aquet peu, oh mare!

DONYA ALDEGRINA

Els altres son ignoscents.

TIBALT

Soch jo culpable?...
Tu'm tens per tal?... T'ho ha dit la Regina?...
M'acusa davant teu?...

DONYA ALDEGRINA

Que n'es de trista
la diada d'avuy, oh fill!... Sembla que un
[somni
tot negre, poch a poch vagi ofegantnos.
Tots tremolem com sota una amenassa.
La sospita, al aguait, una endavina

pels recons del casal. Se sent, se palpa;
mes no's pot engrapar. Tu sol t'espantes
de tu mateix; y crides com un foll y no
[t'adones
de que dius coses que remey no tenen!...

TIBALT

Jo he cridat?... Que es lo que he dit. oh
[mare?...
Si, a la meva veu ja ho se que no la mano.
M'he mirat en el mirall, he vist mon rostre
y no m'he conegut. D'un cop a miques,
he trencat el mirall; y en cada mica,
he vist mon rostre reproduit mil voltes
y no m'he conegut. Ajúdem, mare!...
El dia en que'm vas posà al mon per mi no
[compta
lo que compta'l d'avuy, donchs avuy se tracta
de que per tota la eternitat jo'm perdi.
Sàlvem, tu, mare, sàlvem!...

DONYA ALDEGRINA

Que puch ferte?...
Si sols parlem per dominar l'estrèpit
que, dintre nostres cors, furient esclata!...
Y cada hú tant sols se preocupa
d'espiar lo que ha dit l'altre. Perque sembla
que el dolor s'ha vestit d'engany a casa nostre

TIBALT

Demànem, pregùntem, escorcòllem
ben endintre per veure si m'arrenques
la veritat que s'esmuny, doncas ma vista
se va entelant a poch a poch. Sols miro que
[ombres.
Díguem, tu, que hi veus clar, lo que ara hi
[vegis
dins la miseria que al teu devant tremola.

DONYA ALDEGRINA

Ay!. . Deu meu Jesucrist!... No hi ha miseria
que compararse puga ab una mare
que no pot consolar!...

TIBALT

Aixís, donchs, ho creus?

DONYA ALDEGRINA

Fill meu!... Que es lo que jo haig de creure?

TIBALT

La Regina... t'ha parlat...

DONYA ALDEGRINA

Quan?... Ara?. .

Y pot ser veritat?... Com qui no la entenia
jo he fet.

TIBALT

Prò, que t'ha dit?

DONYA ALDEGRINA

Venía de la cambra
del seu germà. Ha llensat les medecines...

TIBALT

Y bé?...

DONYA ALDEGRINA

M'ha semblat que una sospita
terrible, havía brollat de cop en ella.
No es que ella m'ho hagi dit; se veia que
[callava
perque en Gabriel era al devant. Peró en la
[tendresa
ab que ella al pobre nin amanyagava,
jo he conegut que d'un perill horrible
volia defensarlo! Però tanta infamia
jo no comprench, Deu meu! No, no pot
[esser!...

TIBALT

Per qué vaig neixe? Y tu per que'm posares
al mon, si aquesta nova fera'm reservaves,
al punt precís en que jo't demano
[auxili?...
Obra els ulls tu també, convè, que miris
l'altra cara del horror! Això que no pot esser,
segons tu, es!... Jo no ho sabia!... Y m'ho
[reveles
tu mateixa, ab tot y l'ignorarho!...
Lo que no pot esser, es!... Ben clar m'ho
[diuen
tots els meus ossos, que, de por, cruixeixen,
tota ma sanch que dintre'l cor regolfa.
La bestia verinosa es a la feina,
a la feina de mort; y satisfeta
no està pas; li calen noves víctimes!...

DONYA ALDEGRINA

Oh, abominació!... Y això ho dius tu!...
[Aleshores...

TIBALT

Escóltem, mare: si pots salvarme l'ànima,
jo't juro que faré allò que el meu vici
y la meva violencia no'm permeten!...
Jo compliré la complerta deslliuransa,

l'acte increible que ningú se espera!...
M'has entés?

DONYA ALDEGRINA

Ay! Ja no sé! La fosca'm volta.
Un flagell implacable ens fueteja!...
La mà de Deu es lluny d'aquesta casa!...
Ditxosa la que allá dins en pau reposa!...

TIBALT

Escóltem mare. Jo may en tes mirades
he volgut llegir res, donchs, ja pó'm feia
la teva resposta a ma pregunta crua!...
Aquella que allà dins en pau reposa,
qui la va fe morir?... Qui en el silenci
la va llensar de sobte?

La mare, horroritsada,'s tapa la cara ab les mans.

Encara amagues
ta certera o tos duptes?... No fa gaire,
aqui mateix, aquella a qui la meva filla
anomena *Serventa*, ab veu terrible,
que fibla,'l rostre, pitjor que una fuetada,
la donota de Lluch, la meva esposa
llegítima, en un frenesí d'odi,
cara a cara li ha cridat:—Jo vàreig esser.

Jo ho vaig fer, jo!

La mare proba de alsarse, però no pot.

No ara, no. No'm fugis.
La Regina, al sentirla, ha quedat muda,
ni s'ha mogut, però semblava
que ab ses mans fermes apretava l'ànima,
com un'arma esmolada!... Y aleshores
al devant d'ella, al devant de la nuesa
del'ànima de ma filla, la donota
m'ha senyalat a mi com a culpable!...

S'agenolla als peus de la vella, desesperat.

Déixem veure'l teu rostre!... Jo vuy veure
lo que fà'l teu dolor?... Mírem, oh mare!...

La mare'l mira.

Aixís!... Aixís!... Aleshores la donota
tot senyalantme ha dit.—Que'm pots fer,
[digues,
si defensada jo estich per el teu pare?...
Dos som ara, dos vàrem ser!...—

La mare proba d'alsarse un'altra volta.

Mare, no'm deíxis!...
Dónem les mans. Tes mans. Donchs la Regina

ho ha cregut, ho ha cregut!... Bé prou que's
[veia
en son rostre desesperat que la mentida
havía estat creguda!... Y tu, que'n penses?. .

Se sent la veu de la Virginia cap al jardi.

VEU DE VIRGINIA

Te dich que no't conech. Mort de fam! Vesten.
No se qui ets. Veiam si a cops de pedra
te treuré d'aqui dins. Vuy atiarte
'l mastí per veure si't mossega.
Ala!... té!... búscal!... A fora o crido lladres!...

A través del cancell se veu a la Virginia en el jardi tirant pedres.

DONYA ALDEGRINA

Aqui la tens; ja vé. Jo me'n 'niré. Ajùdem.
Un segament de cames quasi'm priva
de tenirme dreta. Si no les puch moure.
Ni puch alsarme ni dà un pas. Aguàntem.
Dom el bras fins allà, perque s'acosta.

TIBALT

Es el destí. L'horror domina. Quédat, mare.
De una lluita mortal jo vuy que siguis
testimoni. Per la mort y per la vida

judica tu mateixa. No tinch cap defensa.
Soch sol. S'ha esvait tota ma rassa.
Els forts que m'engendraren no m'ajuden.
No hi podrá haver engany en ton judici.
[Quédat.
Ho has de fer. Aquesta es la última volta
que al tribunal comparéixo, donchs m'hi
[obliga
el meu destí fatal ab implacable ira.

ESCENA QUINTA

Els mateixos y VIRGINIA. *Obra el cancell de ferro, entra y ab una revolada el torna a tancar, fent gran soroll que ressona per les voltes.*

VIRGINIA

Ho has sentit Tibalt?... Altra vegada
ha gosat presentarsem aquell home!...
Sabs qui vuy dir?... El serpaire;
aquell desvergonyit del poble;
m'hi he hagut de fer a cops de pedra.
N'hi he plantat una, aqui, a la esquena.
Si's presenta altre cop, a escopetades
vuy dir a n'en Bertràn que me l'empaiti.
Tu ets massa poruch... Senyora sogra,
que tens si's pot saber?... També valenta

deus ser com en Tibalt?...

TIBALT

Bestia rabiosa
jo si que, ab una bona vara de freixa
t'haig de treure del casal a bastonades!...

VIRGINIA

Ja hi torném?...

TIBALT

Crida al teu pare, cúita.
Perque ab ell se te'n porti y'l cap t'obri
ab la mateixa pedra que'l ferires!...

VIRGINIA

La manía no't passa?... Això es que la mosca
vironera encara't burxa les orelles?...
Aquell no ho es el meu pare. Jo de pare
no'n tinch.

TIBALT

Això es veritat. Vas neixe
d'un toll de fems, al mitg de la bruticia.

VIRGINIA

Y tu'm vas recullir?

TIBALT

Perque'm tacares
quan del temer jo vàreig tréuret,
fente rodolar ab el peu.

VIRGINIA

Y per xò'm lligares
ab tu per sempre?...

TIBALT

Entre la bestia y l'home
no hi ha lligàm que hi valgui. Un sacrilegi
es lo que jo vaig fer. En aquella hora
els meus sentits humans havía perdut.

VIRGINIA

Pró'm suplicares,
tot somicant y rodolant per terra,
quan jo volía anarmen: m'aferrares
pels genolls deturantme; y'l teu rostre,
boca terrosa vas posar, perque les plantes
dels meus peus ton clatell trepitgessin.

TIBALT

Es en va que ara'm recordis ma vergonya,
el meu rebaixament y ma vilesa.
Tant se me'n dona, ho sents? Donchs altra
[volta,
he tornat a alsà'l cap. Ho veus? Té, mírem.

VIRGINIA

Fas el cor fort, devant dels que t'atien
contra mi. T'has posat una carota
d'home valent, fa poch devant ta filla;
y ara devant ta mare. No ets més que una dis-
[fressa.
No m'enganyes, no, no, donchs veig ta cara
a través del cartró, groga, esllanguida...
Cara de mort de por!...

TIBALT

Ja que tu'm tornes
mon rostre veritable, vuy tréurem la carota.
Prò io que s'ha de fé,'s fará ab un sol geste;
y callant, sense un crit.

VIRGINIA

Però si quan te trobis
tot sol ab mi, rodolaràs per terra
altra vegada, somicant; y res pots ferme,
perque't trobes lligat ab mi per sempre;

lligat per dos cantons. Entre nosaltres
hi ha un lligam secret que ningú trenca.
Y ni tú, ni ningú podrà tocarme.

TIBALT

Es en va qu'altre cop tes odioses
mentides vulguis tu fer sentir.

VIRGINIA

Hi ha ta mare
que encara no'n sab res.

TIBALT

Infamies vuides
de tot sentit y veritat.

VIRGINIA

Vols dir que la Regina
no m'ha cregut quan li he dit que tu tenies
també part en la mort?... Mira la vella!...

Senyalant sarcàsticament a Donya Aldegrina que està horroritzada.

TIBALT

Es que l'horror la té petrificada,
no més que de sentirte!...

VIRGINIA

Mira com tremoles!...
Estàs groch com un mort.

TIBALT

Y si la mare
ara parlés y't demanés... sols una prova...
de lo que vas xerrant... quina seria
la prova que daries?... Veiam parla.

VIRGINIA

Prò que no't veus, si ets tu qui dóns la prova!
Sembles un condempnat a mort, groch com
[la cera,
las dents te peten, sembles un fantasma.
Igual qu'avuy fà un any quan tu pujares,
descals y d'amagat, cap a la meva cambra
fosca, y a les palpentes me cercares,
ficante al llit ab mi, perque ja no podies
estar sol. Mort de por. Y no ignoraves
lo que jo havia fet, y ab el teu acte
de venirme a trovar, ben clar que's veia
que'l meu fet aprovaves, consentintlo,
sense dirmen ni un mot. Y'ns abrasàrem.
Y'l viudo ja's casava un'altra volta!..,
Que més vols?... Eh, contesta!...

TIBALT

Has sentit, mare

No't mous?...

La mare no pot parlar. Està muda d'horror.

Te l'has creguda?... No'm contestes?...

La mare resta inmòvil.

Soch el teu fill. Plè de vilesa y bogería.
Ella sa culpa barreja, ab ma feblesa,
y'm fa passà al devant teu com a culpable.
Estich perdut, ja ho sé, m'acusa;
al seu delicte m'encadena;
y ab tota sa perfidia, rebla cada sílaba
de sa mentida horrible, com ho feia
en sa obra mortal. Es ella, mírala
la que barreja verí en les medecines
del meu fillet malalt.

VIRGINIA

No es veritat!... Y ara?
Com ho saps?... Qui t'ho ha dit? ..

TIBALT

Furiós.

Es la que furga
per tot arreu, y'ns roba, ab ses claus falses!...

VIRGINIA

No es veritat!...

TIBALT

Es la que a cops de pedra
ha ferit al seu pare!...

VIRGINIA

Jo no'n tinch de pare!...
No l'he conegut may!...

TIBALT

Es la que s'aparella
d'amagat, per darrera de les portes,
ab el meu germanastre que m'odia...

VIRGINIA

No es veritat!... A que no goses dirli,
cara a cara, tots dos?... Au, valent, próvaho!...

TIBALT

Es la bestia malvada, la furienta
sense nom, que fent el mal se gosa;
la que convé destruir!...

Se li planta al demunt, aferrantla pel coll, com per escanyarla.

VIRGINIA

Un ram de bogería
es lo que ara t'agafa?... Ets boig! Que'm
[deixis!...
Mira que te'n penediràs! Mira que crido
a n'en Bertràn!... Oh!... Vella, crídali!...

La vella trenca la inmovilitat del horror y s'alsa fent un gran crit.

DONYA ALDEGRINA

No, Tibalt!...

Tibalt deixa sa presa.

TIBALT

Tambalejantse.

No, no, devant teu no, mare.
Devant teu no. Ja la deixo! Ja la deixo!

TELÓ RÁPIT

TERCER ACTE

ESCENA PRIMERA

A l'hora en que'l sol se pon.
El SERPAIRE, *entra pel cancell del fons, seguint a la* REGINA *que l'encoratja. Porta un floviol llarch y varis saquets de pell de cabra.*

REGINA

No hi ha ningú. Entra. No t'espantis,
home. Que ets desconfiat!

SERPAIRE

Oh!... baroneta
sobre tot no m'enganyis!...

REGINA

No t'enganyo, home.

No se perque tens por. Que hi ha?... Que
[mires?...

SERPAIRE

Miro la casa... Que es gran!... Molt més que
[la Badía
de la comtesa Doda, al cim de Merculana.
Oh!... ja ho crech molt més!... Prò que's vella!
Y tot cau... tenirse dreta ja no pot. Fins
[sembla
que es vulga acotxar en terra. Ves, no't pensis,
fa com jo, que ab prou feines si m'aguanto!...

REGINA

Que estàs cansat?... Pateixes?

SERPAIRE

Aqui dintre
sento que'l cor se'm va trencant. Voldries
darme'l teu mocador?... Me envenaría
la mà. La tinch plena de sanch. Eh, digues?...

REGINA

Que t'ha mossegat una serp?...

SERPAIRE

Ho encertares.

REGINA

Verinosa?...

SERPAIRE

Tu ho has dit.

REGINA

La mossegada
pot matarte?...

SERPAIRE

Potser que si, potser que no.

REGINA

Asseute aqui, si't costa d'aguantarte
dret, home; y dom ta mà. Vuy envenarla.

Ho fa.

SERPAIRE

Y a tu no't vaig dur a bras, quan eres xica;
ni't vaig bressar, quan ploraves, ni'm vaig [tréure
el pa de ma boca perque tu mengessis
y aixís nodrinte creixessis ben hermosa!...

Y no havente fet res, no'm tires pedres;
ni'm bescantes; y la mà m'envenas!...
Que n'ets de bona, oh!... baroneta!...

REGINA

Que n'hi portes
d'amarguras al cor!... Això es un cop de pedra.
Tall de pedra punxaguda.

Prova de banyar el mocador en la font.

La Joyeta
ja no raja. Apenes si humiteja
el mocador. Que't faig mal?... Que apreto
[massa?
Vaja. Aixís està bé!...

SERPAIRE

Tu ets la filla
del senyor Barò, oy?... Y com te diuen?...
Quin nom tens?

REGINA

Regina!...

SERPAIRE

Oydà! gentileta!...

Tu la tens per madrastra!... Avuy. tres pedres
m'ha tirat. Aqui a la esquena, la una;
l'altra als ronyons; aqui, a la mà, la tersa.
Jo fos de tu, aquet vespre li couría
tres caps de serps verinoses. Si'n menjava,
faría un sòn ben llarch!..,

REGINA

T'u ets el seu pare?

SERPAIRE

L'Elias Fura soch, fill de'n Forch, que ja servía,
el Santuari, abans que jo. Y abans, era en
[Carpesta,
besavi meu, que la cisterna santa
ja proveía. Y en tota la encontrada
de Lluch, y en totes les masíes y vilatges
del Mars som coneguts, y tots bé saben
que de molt lluny ens vé, d'anys y de segles,
aquesta gracia que tenim, virtut estranya
d'encisar serps y ferles tornar manses,
tot sonant en el floviol velles tonades!
Mirel, aqui ahont el veus, tu no diries
lo que es vell donchs ja'ls meus rebesavis,
deien que ho era d'antich, y que l'havien
trovat en els sepulcres, tots de marbre,
que un jorn, prop de Tresach, van descobrirse.
Nostra nissaga, ja ho veus, si ho es d'antiga!...

Tant, o potser més, que la dels barons del
Sangro!...

REGINA

Y vens del Lluch ara?... Y com la sapigueres
la novetat?... Respón.

SERPAIRE

Deixa'ls saquets damunt la taula.

Una dona d'Anversa,
que va baixar pel Ram, a vendre gerres
y estovalles, va di a la meva dona:
—Que no ho saps?... Ta filla es baronesa!...
s'ha maridat ab un barò!...—Y la dona
li va respondre:—Si es veritat, quina ventura!—
Y va dirme a n'a mi:—Quan al Santuari
portis les serps, ves si a la que va anarsen,
fa tant de temps, a servir, y de nosaltres
ja no's recorda, pots veure y li preguntes
com es que s'ha desmemoriada?...—
Y jo que aixís ho he fet, y per cercarla,
me'n som pujat als cims, y a les valls fondes
he baixat, tot passant rius, y prades
atravessant, per trovar a la mala filla,
caminant dia y nit, oh baroneta!...

REGINA

Prò que vols ara d'ella?... Que demanes?

SERPAIRE

L'Elías no vol res. Ni un glop d'aigua,
ni un tros de pa. No sol ferhi estada
a les portes. Es germà del vent. Només passa.
Parla poch. Sap aguantarse el respir. Sa vista
es llarga y ho veu tot. Ab poca cosa
ne té prou per compendre. Si un bri d'herba
tremola, quan fa vent, perque tremola
ell sap bé prou. El rastre no l'enganya,
sap seguirlo. Alló que ningú sent, a ses orelles
arriva clà y complert, perque ab ell porta,
un esperit que tot ho endevenina. Sap tonades
tocar ab son floviol, que es fet d'un os de cervo,
que no sap ningú més, y que'ls seus avis,
que son morts y ben morts, li ensenyaren.
Y ab les pells de les serps, quan elles muden
ne té ben prou y res li cal per viure!...

Deslliga un dels saquets que porta y hi fica la mà.

REGINA

Que vols treure ara d'aquet saquet?...

SERPAIRE

Oh!... no t'espantis!...
Filleta. No son àspits.

REGINA

Só animosa,

Elías. Prò, diguem, y si fossin àspits,
y algú hi fiqués les mans, aixís de sopte,
que mossegaríen?...

SERPAIRE

Que si mossegaríen?...
Ja ho crech: clavant les dents fins a les venes.
Y que ni t'hi valdría res, ni que beguessis
aigua de la cisterna santa.

REGINA

Y per qué?...

SERPAIRE

Perque l'àspit,
té la dent plena de verí, y quan mossega,
al punt s'escampa per la sanch, al cor arriva
y fa cangrena negra.

REGINA

Que'n portes d'aquests àspits?

SERPAIRE

Dos ne duch, baroneta!...

REGINA

Sense dents?...

SERPAIRE

Quina pregunta!
Ab el dentat sencer. Y que son ben grossos.
Encar no senten l'encís.

REGINA

No m'enganyes?...

SERPAIRE

Fica la mà en un saquet.

Que'ls vols v eure?...

REGINA

Ensényamels, veiam.

Fent un gran esfors.

SERPAIRE

Has de tenir valor!...

REGINA

Ne tinch. Aquet que ara tu hi fiques
la mà, es el saquet de la gran mort.
Aquet del cordill vert. Veiam, com s'obra?

SERPAIRE

Aquest no es pas per tu. Puch ensenyarte,
si vols, una sirénula, o bé una coroneta,
o be un vidriol, mes ab aquet s'ha d'anà ab
[compte,
perque: «Picada de vidriol, porta dol». Ja ho
[diu l'adagi.

REGINA

Escóltem una cosa, y si aqui dintre,
un cop desfet el cordill vert, un home,
hi fiqués, de cop, les mans, quan trigaría
a morir?...

SERPAIRE

Ben poch, filleta.

REGINA

No, de sopte?...

SERPAIRE

Tant com de sopte, no.

REGINA

Prò quan?...

SERPAIRE

Un'hora;
potser menos, qui sap!

REGINA

Aixís tindría
temps de cumplir sa prometensa.

SERPAIRE

De que parles?...

REGINA

Al sach, ahont tens la mà, de quina mena
son les serps que hi ha dins?...

SERPAIRE

Oh baroneta!...
Aquí no hi duch pas serps, presents hi porto.

REGINA

Presents?... Quins presents?...

SERPAIRE

Els meus, Regina.
Ja saps que no vuy res. Jo no demano,

dono. Aquestes pintes, per ma filla
havia portat, com a present de bodes,
Mírateles.

Ha tret del saquet unes pintes molt antigues.

REGINA

Que son boniques!

SERPAIRE

Ab ira reconcentrada

Desd'ara,
sia sa pinta'l mestral que la escabelli!...

REGINA

De dobles pues y totes cisellades
de cervos y lleons.

El Serpaire treu un collaret.

SERPAIRE

Y aquest collaret?... Mira.

REGINA

Ay!... Que es lleuger!

Prenentlo y sospesantlo.

SERPAIRE

Ab ira.

Més li valdrà una argolla!...

REGINA

Es tot de granets d'or y de boletas
de vidre vert, color de mar.

SERPAIRE

Treu una agulla y li mostra.

Y aquesta agulla?...

REGINA

Es pel cabell y sembla un punyalet.

SERPAIRE

Ab ira concentrada.

Sa gola,
de part a part, ab ell travessaría!...

REGINA

Que dius, oh!... Elías?...

SERPAIRE

Treu un vas vell.

Y aquet gotet?... Llustreja
com la pell de les serps, quan es mitg-dia.

REGINA

Es per bàlsam y ungüent. D'ahont les has
[tretes...
aquestes coses?... Ahont les has trovades?...

SERPAIRE

Damunt de Lluch, hi ha un puig, tot roca;
hi abunden les serps; se'n diu Virginia;
com la madrastra; molt sovint hi pujo.
En altres temps, una ciutat hi havia,
ab uns reis savis que tot ho endevinaven.
Entre mitg dels murs, tots pedruscall y runes,
furgant, furgant, vàreig trovar tres gerres;
l'una era plena tant sols de blat de moro,
l'altra de pinyols de raim; y era la tersa
plena de tot això que't dono.

REGINA

A mí, m'ho dones?...

SERPAIRE

Si, a tú. Com que jo ja no tinch filla...

REGINA

Pendré tant sols l'agulla:

SERPAIRE

Ho has de pendre
tot.

REGINA

No, l'agulla sola. Y jo, en cambi,
vuy darte aquest anell, ab un rubí.

SERPAIRE

No, guàrdel
en el teu dit. A mi no m'entraria.
Ara, si'm dones el mocador, ab que'm lligares
la mà ferida, t'ho estimaré.

REGINA

Riu convulsament.

Elías!...

SERPAIRE

Que vols?... Com es que rius aixís?... Eh?...

REGINA

Déixem
el sach del cordill vert, no més per aquet
[vespre.
Vuy fer por al meu germà. Riurem.

SERPAIRE

Tes rialles,
no son pas d'alegría; rius y'm sembla
que un gran dolor, dintre ta veu ressona.
Que t'ha passat pel pensament?...

REGINA

Alerta!...
La teva filla ve.

Se guarda l'agulla en la butxaca y mentres el Serpaire s'alsa y's tomba, ella pren el saquet del cordill vert y se l'amaga entre les faldilles.

ESCENA SEGONA

Els mateixos. Entren per una de les portes laterals la VIRGINIA *y* DON BERTRAN.

VIRGINIA

Cridant.

Sempre aquest home!
Qui es aquet?... Contesta tu, Regina! ..
Com es que deixes que entrin dins de casa
els lladres de cami ral?... Eh?...

SERPAIRE

No cridis,
oh!... dona. Si aquest es ton marit...

VIRGINIA

El germanastre
es del meu marit. Cunyat no més... Que
[busques?...
Que vols de mí?...

SERPAIRE

Res. Si es ton cunyat, no tingues
por que, ara, jo, li diga que'l Serpaire
de Lluch, es el teu pare.

VIRGINIA

No te'l creguis,
Bertràn. Es un beneit del poble.
Te maníes. Y'l volta la quitxalla
tentli beta.

BERTRAN

Apa! Fora cansons!... Depressa.
Pren els teus sachs fastigosos!... Ala!... Fora!..
Vesten ben lluny y vés que un'altra volta
no't trovi aqui rondant.

SERPAIRE

Senyor!... Dintre ta casa
ara tu ets!,.. Y, per la terra que tes portes
volta!... fas mal fet amessantme,
a mi que res de mal t'he fet. Pensa que't troves
davant de la donzella que, ab carinyo,
m'ha hostatjat y curat. No ho soch de lladre.
Però ja me 'n 'niré, y may de la vida
tornaré a entrà aqui dins. Un cop la porta
hauré passat, vuy descalsarme;
y el calsat que ha tocat aquestes lloses
vuy llensar al torrent. Y ara tu dona,
per aquesta sanch, jo vuy qu'ara m'escoltis.
La teva sort decidida està. T'ho juro,
per aquest sol que's pon! Pots prepararte! ..
Aquell que has renegat, y a cops de pedra
has ferit, ha de cremar aquesta nit mateixa
el teu bressol d'alsina, en que de xica
't bressà tantes voltes. Y no ha d'esser
en la llar hont farà'l foch, sino a la plassa,
allà hont fa vent y allà hont els gossos lladren.
Y les cendres del bressol sien escampades
com ho seràn les teves!... Y la nit se't vinga a
[sobre,
ab un enfilall d'horrors fins que t'ofegui.

La Virginia resta aterrada de la maledicció del seu pare y queda ab un gran aclaparament.

BERTRAN

Apa, fora!...

Volent agafarlo pel bras.

SERPAIRE

No'm toquis. Ja me'n vaig. No penso tornar may més!.

A Regina.

Adeu! Que'ls bens te ploguin
sobre'l teu cap, oh! santa hospitalaria;
tu que amorosa m'has curat. Coratge!...

BERTRAN

Vaja, prou!...

Li dona una empenta.

SERPAIRE

Que no'm toquis, t'he dit.

BERTRAN

Fora!...
o com un gos rabiós jo sabré tréuret!...

Se'n van el Serpaire y Bertràn pel cancell del fons.

ESCENA TERCERA

La REGINA, *dreta, immóvil, arreconada, ab les mans al darrera amagant el saquet de pell de cabra. La* VIRGINIA. *surt del seu aclaparament, s'alsa, se tomba, dona uns quants passos y al veure a la* REGINA'*s detura.*

VIRGINIA

Que hi fas aquí?... No't mous?... No parles?...
Sempre tu al meu davant!... Que penses?...

REGINA

Imperturbable.

Ja ho saps lo que jo penso.
Una cosa sola. Una cosa només!...

VIRGINIA

Si vols guerra, la tindràs!... Tu a n'aquell [home,
només l'has cridat que per avergonyirme.
Bé se'n podía haverte endut, ficada
dintre d'aquells saquets, ab tes companyes;
oh!... serpeta esblaimada!... Mes jo't juro,
que de lo que m'has fet me venjaré!

REGINA

Oh, serventa!...

de baralles no es temps, cal que meditis
les paraules profétiques que, suara,
ha llensat contra teu, l'home que porta
els saquets plens de serps; y cal que tingues
por de la nit que's va acostant depressa.

VIRGINIA

Sé de que m'has acusat a n'el teu pare.
L'oncle Bertràn ho sap també. Prepàrat!...

REGINA

Tingues por de la nit, que ja s'acosta!...

VIRGINIA

No m'han de privà'l son tes amenasses.
Soch forta. No tinch por. Y jo't prometo
que aquesta nit dormiré com una soca.

REGINA

L'hora s'acosta.

Una pausa llarga.

VIRGINIA

Para la orella y escolta. Està ab angunia.

Y en Bertràn no torna!...

Va al cancell y mira el jardí a través dels ferros. Tornant cap al prosceni.

Encar ets aquí, tu?

REGINA

Sí.

VIRGINIA

Que hi fas?

REGINA

M'hi quedo.

VIRGINIA

Y després que faràs?

REGINA

Res.

VIRGINIA

Una pausa.

Com es que un propi, has enviat a Capadocia, eh, digues?...

Regina no contesta. Virginia se la mira ab ulls escorcolladors.

Com es que no'm respons?... Quasi estàs
[verda!
Com un puny clos s'ha empetitit ton rostre!

Se la mira encara. Regina resta inmóvil y impenetrable.

Me'n vaig. No tingues por, ja'ns tornarem a
[veure.

REGINA

Ja'ns tornarem a veure. Pots anarten.

Virginia se'n va per la escala. Regina para la orella, escoltant. Una pausa Ràpidament amaga el sach del cordill vert entre'ls munts de pergamins y escriptures que hi ha al damunt de la taula. Se senten, al lluny, les veus confoses dels manobres que treballen. Al poch, se sent pel cantò del jardí la veu de'n Gabriel.

VEU DE'N GABRIEL

Regina!... Regina!...

ESCENA QUARTA

La REGINA *corre cap al cancell. L'obra, Entra en* GABRIEL, *qui se li abrassa ab exaltació. A poch* ANABEL LA.

REGINA

Que vols?... Si soch aqui! Que't passa?

GABRIEL

Regina!...

REGINA

Però com te va'l cor. Què tens? Sues.
Tens tot el front suat. Perque has de corre?...
Y l'Anabel-la ahont es?... Eh, digues, parla!...

GABRIEL

No tinch res. Es que de cop, un ànsia
m'ha vingut... no sé perque... de véuret...

REGINA

Ja m'has vist. Aqui'm tens. Apa, reposa,
seu aqui.

Entra l'Anabel-la.

ANABEL-LA

Si tu no vens, ay! filla, no li porto
jo pas més a passeig!... He tingut por. Mira:
com que ha apretat a corre, tot de sopte...

REGINA

Però per què?...

GABRIEL

Déixala dí a n'aquesta!...
No'm renyeu ara, dones!... Si ja'm calmo.
Aquí s'hi està molt bé.

REGINA

Donantli el mocador.

Té, apa, aixúgat.

GABRIEL

Com que m'havies dit que tu vindries
a trovarnos?...

REGINA

No he pogut, perque la cambra
he volgut arreglar. Saps?...

GABRIEL

Ah, si, Regina!

REGINA

He enviat també un propi a Capadocia,

perque la tia Constansa vinguí ella mateixa
a buscarte. Estàs content?...

GABRIEL

Y tu?... Y l'àvia,
que no vindreu?...

REGINA

L'àvia està un xich malalta.

ANABEL-LA

Qué dius ara, Regina?... La Senyoria?...

REGINA

Si, s'ha ficat al llit. Ja tres vegades
ha demanat per tu. Veshi, Anabel-la.

ANABEL-LA

Però com ha sigut?...

Les dugues dones créuen una mirada d'inteligencia.

Oh! pobra Senyoría!...

Anabel-la se'n va per una porta lateral.

GABRIEL

Jo'm quedaré aquí ab tu, ho sents Regina?...

REGINA

Sí, home, sí. Ja estàs millor, oy?

GABRIEL

Escóltem:
en ta cambra no hi entra pas may, oy, la do-
[nota?
No hi pot entrar, veritat?... Perque tu't
[tanques...

REGINA

No tingues por. No hi entrarà en ma cambra.
Jo t'ho prometo.

GABRIEL

Ay! no sé!... Però, desde aquell día,
en que va despertarme y cara a cara
me va mirar, aprop meu, tot abocantse,
quan la febre al llit m'encadenava,
tot espiant mon panteig y si venia,
la són a mes parpelles, jo no sé... Regina!...
però, desde aquell cop. no sé adormirme,
sens tenir por de que torni a despertarme.

REGINA

No la tornaràs a veure. Com te troves?...

GABRIEL

Una mica millor.

REGINA

Ja't sens més forses?..

GABRIEL

Jo crech que si.

REGINA

Mirantlo fit a fit.

Oh! Gabriel, escóltem!...

GABRIEL

Que tens, oh! tu Regina; com es que estàs tant [groga?...
Que'm vols dir?...

REGINA

Ay!... Gabriel!... La nostra casa cau. Dintre de poch, no més que runes,

seràn aquestos murs, que el cor estima!
No les estimes tu, les parets velles?...
Tu ets el darrer brot de casa Sangro;
l'únich heréu!...

GABRIEL

Y també'm moro!...

REGINA

Agenollantse al davant seu y amanyagantlo.

Perdónem; germanet. Sempre, fins ara,
t'he parlat com a un nen. No te'n recordes,
quan a les nits, un cop ja al llit, jo't feia,
abans d'agafà'l son, sempre a ta espona,
companyia, y parlavem, y tu'm deies:
—Una miqueta més,— quan jo volía anarmen?
Y la mare venía y amorosa ens deia:—Apa,
fills meus, que de dormir ja es hora! ..
Te'n recordes, Gabriel?...—

GABRIEL

Si... si...

REGINA

—Que es lo que't conta
la Regina?—deia, també, devegades.
Y tu li contestaves:—La rondalla

del Rey vell que tenia set corones!...—
Y ella'ns mirava, somrient, desde la porta,
ab son tendre mirar, y aquella cara
tota bondat y hermosura... perque ho era
de hermosa, oy Gabriel, la nostra mare?

GABRIEL

Quasi plorant tots dos.

Si que ho era, si!...
Ja ho pots ben dir, Regina!...

REGINA

Oh!... perdónem, germà. Encara'm sembles
aquell nen d'aleshores. Y jo't parlo
com en aquells moments!...

GABRIEL

Si, digues... digues.

REGINA

Mes ara convé que revestinte
de tot el teu valor, que encara's trova,
dintre la bona sanch, germà, m'escoltis.

GABRIEL

Ansiós.

Que hi ha?... Potser l'àvia Aldegrina,

està mala?... Hi ha perill?...

REGINA

No, ara no's tracta
pas de l'àvia, Gabriel... Escolta... digues...
Has estat avuy a resar a la capella?...

GABRIEL

Ja ho saps... Regina... que jo... sense tu...
Mes, si vols, ara, hi podem anar plegats.

REGINA

Que hi has pensat en ella?...

GABRIEL

Si, germana.

REGINA

Que l'has vista?...

GABRIEL

Tu has de dirme
com els haig d'aclucar els ulls per véurela!...

REGINA

Jo la veig sempre!...

GABRIEL

Jo sempre la somnío!...

REGINA

Jo, estàn ben desperta, la veig sempre!...

GABRIEL

Ahont la veus?...

REGINA

A tot arreu. Repós no trova,
ni descans la seva ànima. La pedra
del sepulcre, encar no es prou pesanta
per empresonarla en la foscor terrible!...
No la aplaquen els sufragis. Pau per ella
no hi ha pas. Y jo tampoch no trovo
descans, ni treva. Les nits en clar se'm passen!
Ay! Gabriel!... Durant aquest any de dol y de
[vergonya,
bé n'he sentides de coses que's morien,
a poch a poch; mes entre mitg de totes,
una cosa tant sols viure jo sento,
ab més braò y ab més forsa cada día!...
Saps tu quina es?... Aquella sepultura!...

GABRIEL

Oh!... Regina, Regina, jo no vuy anarmen;

no me'n 'niré, no'ns en irem, si la pobra ànima
de nostra mare en lloch repós no trova!...
No podem pas deixarla!... Y això deu esser
per mor de la que son lloch a casa
ha près; per mor de la donota forastera;
veritat?... Y que farem?... Qui la pot treure?...
Qui la treurà?... Jo no!... Soch massa feble!...
Y peusar que ara es un servent el nostre pare,
d'aquella que servía.

REGINA

Gabriel... Digues!...
No has sospitat may?...

GABRIEL

Que?...

REGINA

Que tot lo que digueren,
quan eres lluny de casa, respecte a la manera
com va morir la mare... fos mentida?...

GABRIEL

Oh!... Regina!... Que dius ara?... Explicat,
[cuita,
me fas morir d'angunia!...

REGINA

Oh!... germanet, perdónem.

Pro es necesari que aquet mal jo't fassi!...

GABRIEL

Si... si... no hi fa pas res... prò digues!...

REGINA

Gabriel!... Germà meu... La nostra mare
va morí assesinada!...

Ab una gran esgarrifansa de tot el seu cos extenuat, s'aixeca, després vacila y torna a caure assegut.

GABRIEL

Que has dit ara Regina!...

REGINA

Que mori assesinada!... Prò fés coratge!...
Coratge, germà meu!... Les dents apreta!...

GABRIEL

Si. Parla.

REGINA

Espérat. El panteig te ofega!...

GABRIEL

No· Parla. Que jo ho vuy saber tot.

REGINA

Espérat.

GABRIEL

Dich que ho vuy saber tot!...

REGINA

Estàs gelat y cremes!
Vina ab mi. Anem. A dins ma cambra
y allà, tots sols, t'ho explicaré.

GABRIEL

Imperiosament ab gran forsa.

No, ara.
M'ho has de dí aqui mateix!

REGINA

Aquesta es l'hora.
Ja es de nit!...

Pausa.

En la sala d'Alcesti, la donota

se estava avuy fa un any, tot cercant roba
en l'arquimesa gran; quan, tot de sopte,
semblant que no trovés lo que volía,
va sortir a la porta, y desd'allà cridà a la mare.
Va quedarse a l'aguait, com una fera
que sa víctima flaira; y aleshores
la mare hi va pujar, tota confiada.
L'arquimesa era oberta, ben alsada
era sa tapa, que es forta y ben pesanta;
l'arma ja estava apunt, y el parany era
ben preparat per la mortal empresa.
Y la mare va entrar, no la va veure
y sense cap sospita va acotarse,
pera buscar lo demanat, a dintre.
La donota llavors, entra al darrera,
y agafant, com un butxí, la grossa tapa,
li fa caure al damunt, li agafa'l coll, la mare
llensa un gran crit, ja mitg asfixiada,
ella apreta més fort y sense vida
queda allà dins la mare agenollada!...

GABRIEL

S'alsa transfigurat per la ira.

Ah!... Mort y dampnació!... Dónem un arma!
Regina... alguna cosa que fereixi, dónem!
Jo vuy quelcom per matar. Sento una forsa
desconeguda, dintre meu, que, a la venjansa
m'atia follament, ab crits de ràbia!...

Y tu ho sabies tot?... Y m'enganyaves?...
Y en la mentida horrible entretenies
al teu germà per tot un any, Regina?...
Eternitat de tortures y de infamies
deu havé estat per tu!... Jo no puch creure,
com has viscut tant de temps, portant a dintre,
abominació tal!... Per què callaves?
Y'm feies viure, tranquil y cara a cara
y fins entre les mans d'aquella fúria!...
Y'l meu pare? Que'n diu d'això'l meu pare?...
Apa, depressa! Respón! Ahont es aquesta dona?
Ahont s'amaga que jo vuy aferrarla
pels seus cabells de bruixa; arrocegarla
jo vuy, fins al peu de l'arquimesa
y allà, batentla fort demunt les lloses,
vuy badarli'l seu cap!... Oh! mare! mare!...

La violencia'l sofoca, Vacila y li falta forsa.

Oh!... Regina!... Que tinch?... Sembla que'm
[moro.
Es un espasme. Horror! Sembla que l'ànima
sencera se me'n va!... Quin dolor! Ajùdem!...
No puch!... No podré pas! La forsa'm manca:
Dónem forsa, oh, Regina! Jo t'ho prego!...

Esclata en plor de desesperació.

Oh!... Deu meu!... Que puch fer?... Si soch
[un pobre

malalt!... Si no puch més que arriscarme
a cridar a la mort. Si altra cosa
no puch fer que morir!... Oh! Deu! Regina!...

Cau en els brassos de sa germana plorant desesperadament.

TELÓ RÁPIT

QUART ACTE

ESCENA PRIMERA

Es de nit.

TEODATA, *entra per una porta lateral, portant una llumanera encesa. Al poch,* REGINA, *entra, venint de la capella, y va directament, empesa per sa terrible idea y per una extraordinaria forsa de voluntat final, envers la taula, en la que, amagat entre'ls pergamins y les escriptures hi ha el saquet dels áspits. Al adonarse de* TEODATA *voltada de la claror tremolosa,'s detura en sech, ab un crit sofocat.*

REGINA

Ah!... Qui ets? .. Qui ets?...

TEODATA

Soch jo, la Teodata.

REGINA

Teodata, ets tu?... Que vols?... Que busques?...
Per què vens?...

TEODATA

He portat llum. Es fosca
la cambra, ja. Fa més d'una hora
que es nit.

Posa la llumanera a damunt de la taula.

REGINA

Que s'ha calmat en Gabriel?...

TEODATA

No encara.
Desvarieja mes que may. Fa pena.
Oh!... Quina pena fa!... Te crida sempre.
Sols fa que demanarte. Té una febre!...

REGINA

Per què l'has deixat sol?...

TEODATA

Hi ha l'Anabel-la
a la espona del llit.

Acostantse a Regina y contemplantla.

Que tens, Regina?...
Pitjò que el teu germà jo encara't trovo!...
Cremes!... Tota tu cremes!... Y la febre
se't menja'ls ulls!...

REGINA

A n'aquesta hora,
gemechs y plors tant sols aqui's sentien!...
Te'n recordes?...

TEODATA

Me fas por Regina!...
Torna en tu, asserenat!...

REGINA

A n'aquesta hora
una pobreta cosa destrossada
era allà, sobre'l llit blanch...

TEODATA

Oh!... Pobra filla!... Jo t'ho prech, no't deses-
[peris
estich segura que ben prompte el càstich
ha de venir, sens pietat.

REGINA

A n'aquesta hora,

els llavis més hermosos y mes dolsos,
que per mi, al mon hi hagueren, tot moventse,
tot just moventse apenes, barbotajaren
paraules mudes, que ningú endavina
com del cor se separen. Te'n recordes?...
Sa cara hermosa, devinguda horrible,
era tota mal faxada y deformada
per la violenta mort. Jo no podía mirarla!...
Jo que en el mon no més hi veia que ella!...

TEODATA

No't capfiquis aixís. Fa por mirarte.

REGINA

Me crida,'m crida!... Oh, Teodata!...
També a n'a tu t'estimava pobra morta,
Abràssam tu per ella! No abandonis
al pobre nen malalt!...

TEODATA

Veshi, que't crida.
Si tu hi vas se calmarà. No t'hi estiguis
a n'aqui sola.

REGINA

Ja hi vaig. Es necessari
que tu m'ajudis, oh, Teodata!...

TEODATA

Digues.

REGINA

Entra en la capella. Encenme tots els ciris;
tots els dels canalobres, com també les llanties;
y la llàntia del odi, la petita,
que encesa trovaràs damunt la tomba
de la mare, en l'altar vuy que la posis,
al bell mitg de l'altar, doncas es hora
de cumplir lo promés; y quan jo'n torni
llengues de foch exaltaràn ma feta! ..

TEODATA

Farè lo que tu'm dius. En la capella
ho trovaràs tot encés. L'ànima santa
sàpiga protegirte!...

REGINA

Ves!...

Teodata entra en la capella. Pausa. Regina, al trovarse sola, corre cap a la taula, treient el saquet d'entre'ls papers y ab les mans damunt del sach, diu, com pregant y com rublerta d'un fervor heróich.

Oh!... Mare!...
Totes les llànties, voltant a la del odi

cremaràn pera fer que resplandeixi,
ab un esclat mes bell, el sacrifici,
en aquest'hora sens igual, oh!... Mare!...
He conegut lo que lentament s'acaba,
grà per grà, punt per punt, hora per hora,
respirant la pols, dia y nit, de lo que'm volta,
de les runes pairals. Y tot s'esmicolava
al entorn meu. La imatge del meu pare
s'es anat esvaint, com una boira;
y d'aquell home aimat, que va engendrarme
ja no me'n queda res. Des que morires,
el corch ha estat el meu company de penes;
sols ell m'ha consolat, ab sa paraula
sempre igual; tant sols aquella sílaba
persistent he tingut per companyia;
y la inmensitat de la meva melangía
ha sabut omplir sola!... Y ara, Mare,
dónem la forsa que'm cal per acostarme
a tu tranquila, despullada de tot odi,
en só de pau!... Tu que a la meva ànima,
la vocació de la mort li deixares.
Jo, ara, de la mort me revesteixo,
al corre a ma venjansa;
fes que no puga pas tornà endarrera;
fes que'l valor no'm manqui!...
Vuy una mort terrible, com la teva;
ja que no vaig vetllar prou, ni defensarte
vaig sapiguer. Com més selvatge
sía'l suplici meu, ha de semblarme
que més a prop teu soch, y ab tu m'uneixo!...

Vuy confóndrem ab tu, oh, mare, mare!...
Esdevenír ab tu una sola cosa
es mon últim desitg, com quan tu'm duies
en el silenci sant de tes entranyes!...

Dreta, rígida darrera de la taula, quasi glassada del esfors inhumà per véncer el fàstich, desfà els cordills verts del saquet, y fica ses dugues mans a dintre. L'horror y l'espasme li contreuen tot seguit els músculs de sa cara esgrogueida y palidíssima; prò ab ses dents apretades, trenca el crit de dolor agudíssim que l'instint li arrenca.

Ja està fet!...

Trova encara la forsa de tancar el saquet y de lligar els cordills verts.

Oh!... Mare!... Gracies!...
Darme valor has sapigut!...

Dona uns quans passos: alsa per s'argolla de bronze el disch de pedra que hi ha en el paviment y que servia per donar aigua a la font de la Joyeta; amaga el sach y torna a deixar caure el disch de pedra. Cerca per ses butxaques, l'agulla que li va donar el Serpaire y empunyantla diu:

Y ara, no'm deixis!...
Mare!... Per tú!...

VEU D'ANABEL-LA

Dintre.

Teodata!... Teodata! ..

La Regina se'n va resoludament per la porta de la escala.

ESCENA SEGONA

ANABEL-LA *entra per una porta lateral. Tot seguit* TEODATA.

ANABEL-LA

No hi ha ningú!... Ahont ets, Teodata?...

TEODATA

Entra, venint de la capella, la qual se veurà tota iluminada.

Soch aqui. Que vols, eh?... Perquè'm crides?...

ANABEL-LA

Que es a dins la Regina?... Cuita, crídala. En Gabriel desvarieja. Jo no sé com terho per calmarlo! Ay, Deu meu!...

TEODATA

A la capella
no hi es pas la Regina. Jo la som deixada
aqui ara mateix. M'ha donat ordre
d'encendre tots els llums. Prò si a la cambra
d'en Gabriel m'ha dit que se'n pujava?...

ANABEL-LA

Donchs jo ara'n vinch y no la som pas vista.

TEODATA

Com? Que no l'has trovada per la escala?...

ANABEL-LA

No't dich que no!... Ay! Verge! Protegiunos!...
Que vinga prompte l'auba y que s'acabi
aquesta trista nit!...

TEODATA

Ahont deu esser la Regina?...
Potser ab la vella?...

ANABEL-LA

He passat davant la cambra
de Donya Aldegrina. No hi era. Qui hi havia,
en el passadıs, davant la porta de la cambra

de sa mare, era'l senyor, Don Tibalt. Feia
feresa'l contemplarlo; dret davant la porta,
sense entrar, sens dir res y sense moures.
No'l 'via pas vist may aixís!... Feia una cara!...

TEODATA

Que hagi d'acabà aixís aquesta casa!...

ANABEL-LA

La gran casa dels Sangros!

TEODATA

Y del altre,
que se'n sap?

ANABEL LA

No ha pas tornat encara!...
Un manobre m'ha dit que aquesta tarde,
ja a sol post, l'ha vist sota'ls xipressos,
barallantse furient ab aquell home
de Lluch!... Quin génit te'l germanastre,
Don Bertràn, sempre apunt de barallarse!...
Prò la gentota del Mars té la pell dura...
Qui sap lo que ha sucseit!... Això de que no
[hagi
tornat ab tot y ser ja nit.

TEODATA

No'l ploraría

pas ningú en el casal, si aquell Serpaire
li hagués dat un mal cop!...

A través del cancell del fons, se veu gran resplandor d'antorxes.

ANABEL-LA

Teodata, mira!...
Quin resplandor al jardí! Van ab antorxes!...

TEODATA

Que fan?...

ANABEL-LA

Cap els xipresos!... Mira, mira!...
Son els manobres. Corren. Potsé'l busquen!...

Han anat les dugues a mirar pel cancell. El resplandor desapareix. L' Anabel-la 's tomba plena d'ànsia.

Prò hont es la Regina? Quina angunia!...
Me'n vaig a dalt.

TEODATA

Que se'n ha anat del cancell, diu tota esgarrifada.

Has sentit?... Qui ha cridat? ..

ANABEL·LA

Son el manobres,
que han représ el treball. Quin gran silenci!...
El riu se sent ben clar. Tot. Fins la gota
que en la Joyeta, cau a estones,
se sent ara dringar. No sé perque, Teodata,
però tinch por! .. La casa sembla
més sola y gran que may!... Sort que a les dotze
entrarà'l primer quart de lluna nova!...

TEODATA

Jo tremolo y tinch fret. Y en les orelles
hi sento crits y un bum-bum aqui en els
[polsos!...

ANABEL-LA

La que ha cridat, deu havé estat la boja,
Donya Joana. Mes d'aqui no pot sentirse!...

TEODATA

Si te'n puges a dalt, jo vinch ab tú, Anabel-la.

ANABEL·LA

Calla!...

Ha sentit soroll per la banda de la escala. Les dugues estàn esgarrifades. De sopte, entra venint de la mateixa la Regina, complertament desfi-

gurada. L'Anabel la y la Teodata, al véurela, fan un xiscle.

ESCENA TERCERA

Les mateixes y la REGINA. *Aviat* DON TIBALT.

TEODATA

D'ahont vens?...

ANABEL-LA

Que has fet, Regina?...

REGINA

Ahont es en Gabriel, oh!... Anabel-la!...
Ahont l'has deixat?

ANABEL-LA

En vostra cambra.

REGINA

Quan?...

ANABEL-LA

Ara mateix. He baixat per cercarte.

No fa més que demanarte. Vol que hi vagis.

REGINA

No s'ha mogut del llit?...

ANABEL·LA

No; perque fins ara
m'he estat a la espona y abans la Teodata
s'hi ha estat també. Sol may el deixàrem.

REGINA

Aleshores!...

ANABEL-LA

Però que has fet Regina!...

TEODATA

Però que hi tens a les mans, oh! Verge
[Santa! ..
Que t'hi han fet a les mans?...

REGINA

Hont es el Pare?...
Qui l'ha morta?... Qui?... Digueume? Qui l'ha
[morta?

ANABEL·LA

De qui parles, ay! Deu!... Vols dir a ta mare?...

REGINA

No: parlo de la donota. Es a dalt: morta!...

TEODATA

Tu tens febre!... Delires!...

REGINA

Dins sa cambra
y en son llit, jo la he trovada morta! ..

ANABEL-LA

Desvarieges, Regina! Prò que son aquestes [llagues
que portes a les mans?... Oh!... desventura!...

REGINA

No deliro, no. Es allà dalt. Es morta!...

Entra Tibalt venint de la escala. Regina, al véurel ho comprén en un llampeck de la mirada d'ell.

Tu!... La seva sanch cau sobre tu?... Oh! [Pare?...

Mortalment pàlit, ab veu trencada, però ferma.

TIBALT

Si. Jo he sigut. Que la seva sanch caigui
sobre mi, no'm fa res. Ja estàs venjada!...

REGINA

Tu no podíes!... Ah! no! Tu no podies!...
El meu vot sols podía jo cumplirlo.
Víctima per víctima!... L'has sostreta
al meu dret sant.

TIBALT

No he volgut que tes mans pures
se contaminessin. oh filla!... Jo la he morta!...

REGINA

Prò tes mans no ho eren pas de pures
pera portar a cap tal sacrifici.

TIBALT

Ab aquest sacrifici, ma vergonya
he rentat.

REGINA

El teu secret,, oh! Pare, sagellares
en la boca que t'acusava!...

TIBALT

Era mentida
lo que deia aquella boca, vomitava
sols odi, perque fins en la teva ànima
jo fos perdut per sempre!...

La Regina vacila, vensuda pel dolor que la reblinca. De sopte el seu rostre's descompón com al principi de la agonia. Les dugues dones hi corren, sostenintla.

ANABEL-LA

Oh! Deu! Regina!...

TEODATA

Que tens?...

TIBALT

Regina!

TEODATA

Les mans van ennegrinsat. Reina Santa!...

TIBALT

Regina!... Oh! Deu!...

ANABEL-LA

Té inflats els polsos... Els brassos
se li inflen també... Que has fet?... Oh!
[parla!...

GABRIEL

Fent un darrer esfors, se redressa, allunyant de si a les dugues dones.

No'm toqueu!...

TEODATA

Plorant.

Oh! Santa Verge!...

ANABEL-LA

Parla!...

TIBALT

Oh! Filla! Per pietat!...

REGINA

Vuy estar sola!...
No'm toqueu!... Jo ja ho sé!... Es imposible
que pogueu ajudarme!... Medecines
no hi ha al mon per curarme. Quan vaig ferho,
vaig volgué assegurarme que endarrera

no podría tornar!... Me crida!... 'M crida! ..
Hi haig d'anar!... El llit per ma agonia
es allà dins... La llosa que tancada
fou per vosaltres dos!...

TIBALT

Ets implacable!...
Però m'has d'escoltar. Tinch fet a trossos
el cor. Ja no haig de sobrevíure 't!...
Te parlo ja desde les ombres!...

REGINA

Anabel·la!...
Apaga tot lo encés... Els canalobres!...
Y la llàntia del odi... també... apàgala;
donchs el mon s'enfonsaria si cremava
sense motiu. Vinguen a mi les ombres;
siguen elles el càstich que'm mereixo!
No he sabut defensarla, ni venjarla!...

Va vers el cancell y crida veient la resplandor de les antorxes dels manobres.

Apagueu les antorxes, oh! vosaltres!
Que treballeu entre runes. En les herbes
humitejades per la nit, ses flames morin.
Ma llàntia no ha pogut iluminarvos,
com jo havía promès. Mon puny no ha tingut
[forsa
per portarla. Tot es en và. Adeusiau tots!...

Va caminant ab solemnitat, vers la capella.

TIBALT

Sortintli al pas y deturantla.

Regina!...

REGINA

S'atura ab resolució.

Vuy anar tota sola! Que ningú'm segueixi!
Ho entenéu? Ningú! Adeusiau! ..

TIBALT

Caient a terra, ab desesperació, davant d'ella.

Trepitjem!...

CAU EL TELÓ

Aquesta traducció va ser representada, per primera vegada en la II sessió de teatre modern extranger, donada per el «Teatre Intim», en el Teatre Català (Romea), la nit del 10 de Janer de 1908, sent interpretada, segons la distribuciò següent:

Don Tibalt del Sangro . . .	Joaquim Vinyas
Gabriel.	Marguerida Xirgu
Regina	Carme Jarque
Donya Aldegrina.	Antonia Baró
Don Bertrán Acclozamora. .	Ramon Tor
El Serpaire	Vicens Daroqui
Anabel-la.	Pilar Forest
Teodata	Montserrat Faura

Direcció: Adrià Gual.

Decorat d'en Brunet y en Pous.

Preu, 2 ptes.